

Oppunder fjellbandet

2005

Juleaften

JON ØSTENG HOV

Julen er kommet til dalen,
vinter og snø slik som før.
Fra kirken der høres koralen
om barnet bak stallhusets dør.

Lyset i stjernene tennes;
blinker fra himmelen ned.
En bønn fra det høye det sendes
i håpet om jorderiks fred.

Slik blinket stjernene den gang,
da barnet i stallen ble født.
Fra himmelen hørtes en lovsang,
av englene jublende røst.

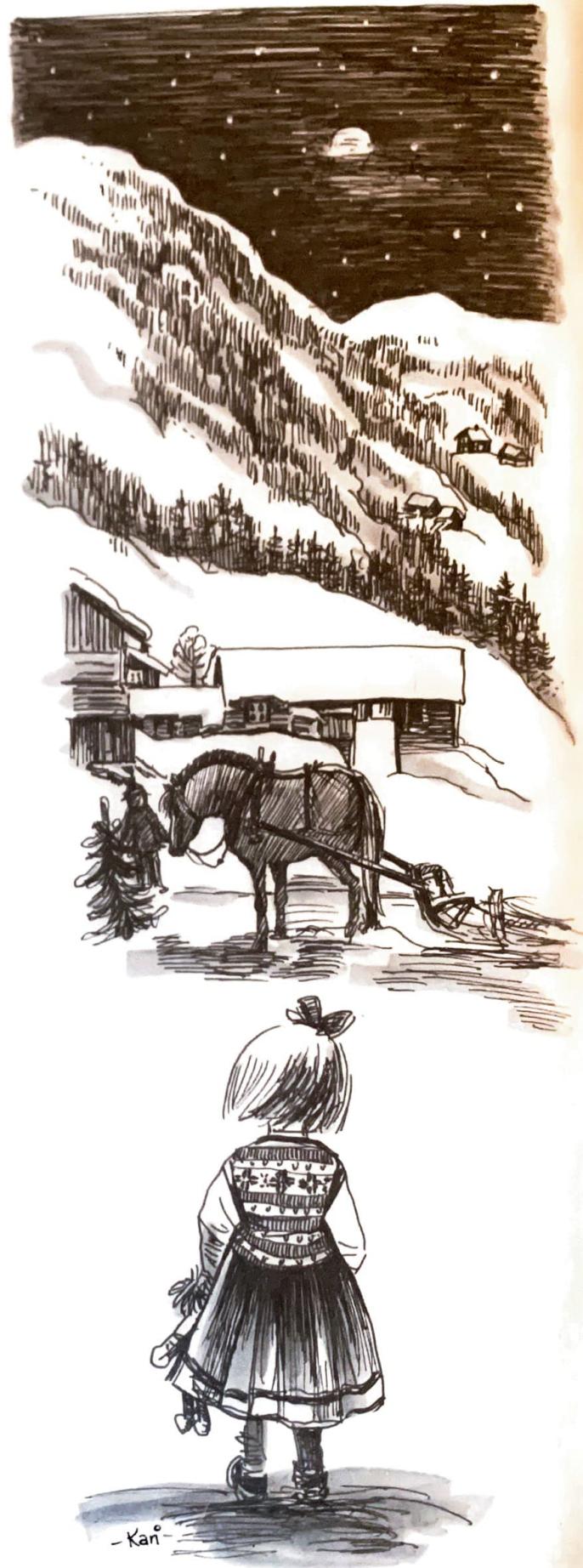
Hyrdene vandret til stedet,
sammen med kongene tre.
Og alle var fylt av en glede,
og alle så bøyde de kne.

Barnet i krybben det smilte,
ukjent om framtidens kval.
For korset, det onde, det hvilte
i mørket i dødsskyggens dal.

Ondskap er fortsatt til stede,
kriger og hunger og nød.
Hvor ble det av budskapets glede,
om freden som Herren oss bød?

I aften vi glemmer det triste,
og hyller at Jesus ble født.
Og håper vår tro ei vil briste,
men gjemmes i hjertene støtt.

Lysene skinner og brenner,
til minne om Jesus, vår Gud.
Så rekker vi ut våre hender,
og ønsker hverandre God Jul!

Oppunder fjellbandet 2005

Hefte nr. 27

Utgiver: Holtålen kommune

I redaksjonen: Eva Eggen Angen, Harald Sundan, Knut Hage, Terje Volden

Forside: Domrap. Foto: Jon Østeng Hov. Illustrasjoner: Kari Vårhus.

INNHOLD:

Anny Berit Åsvold: Anekdoter fra før i tiden	2
Jon Åsvold: Hvorfor Arbeideridretten?	4
Jens Halstein Nygård: Holtålen	6
Constantius Flood: Eneboeren i Dragåsen	9
Bjarne Lillevold: Krigsminner fra oppi Holden slik en gutt på 8 til 13 opplevde det	12
Einar Gjærevold: LN-TVU savnet i Svølgja	14
Einar Gjærevold: Bokhandelen på Sletta	19
Gudbrand Grøt: Hallstein Morken til minne	24
Hallstein Morken: Det gamle seterlivet svinn inn – men fjellet blir ikke avfolka	24
Per Magnar Volden: Fangst av villrein i Syosen i historisk tid	28
Gjertrud Ryen: Minner fra året 1905	32
Ellen Findland: Skapet	34
Aud Mikkelsen Tretvik og Leif Bårdstu: Skildringar frå grensebygdene i 1905	36
Anders J. Reitan: Spellmann på Rørosmartnan omkring 1880	39
Ingrid Hov Randmæl: Brekk i Nøra	41
Nils Kåre Nesvold: Sommårtos og bygdeoriginal på Stentrøvollen	42
Inger Moe, Sissel Drøyvollsma og Hanne Drøyvollsma: Minner fra Snoa	43
Erik Lund: Sauen	45

Pris kr 70,-

Grafisk produksjon: Røros Design AS

Anekdoter fra før i tiden

AV ANNY BERIT ÅSVOLD

Mamma var fra Vongroven. Derfra hadde hun mange minner. Hun fortalte levende om dagligliv og hendelser, både fra egne og sine forgjengeres dager. Siden disse småhistoriene ble gjentatt ved flere anledninger, festet de seg i et sugent og nysgerrig barnesinn.

Enkelte beskrivelser av levekårene på 1800-tallet kan virke både skumle og nifse, mens andre uvilkårlig stimulerer smilebåndet –.

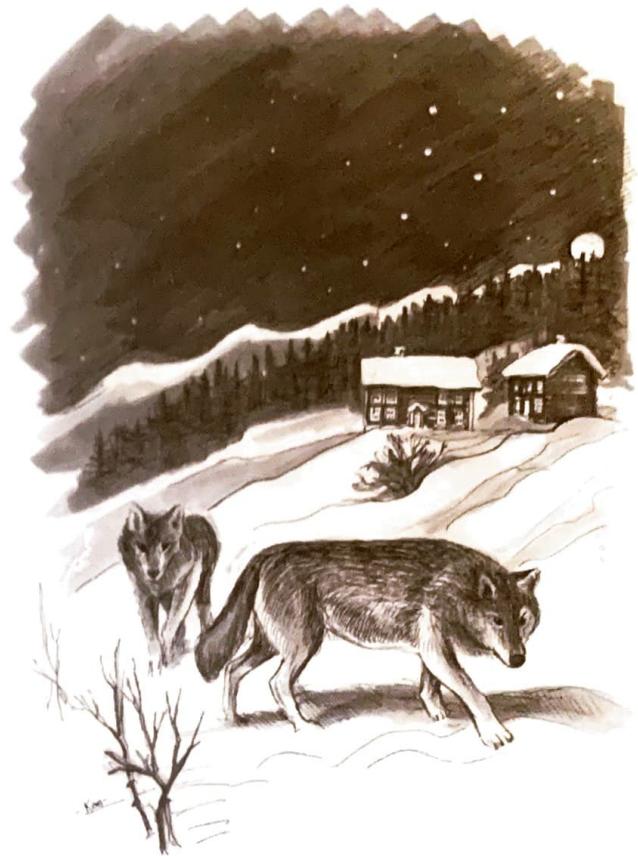
Nå til dags grøsser vi om en ulv er observert i kommunen. For 150 år siden kunne små grupper av slike rovdyr frekventere gårdstunene på nattetid om vinteren. I mangel av annet mattilfang mesket de seg med skinnrep som var fastbundet på natteparkerte sleder.

Når folk var nødt til å ferdes ute etter mørkets frembrudd i slike ulvetider, måtte de sikre seg som best de kunne. Det hette seg at ulven hadde respekt for lange og buktende remedier. Sannsynligvis bunner dette i en nedarvet frykt for örmer og slanger. Folk rustet seg derfor med grener av trær. Noen dro de etter seg, andre svingte de foran og rundt seg der de gikk. Da kom ikke ulven nærmere enn dit grenene rakk.

Ulv eller ikke – de voksne måtte jo ta fjøsstellet morgen og kveld, og iblant måtte de ut i andre ærend rundt om, selv om dagslyset var borte. Da satt barna inne og ventet i vände og beven. Uhyggen snek seg rundt i mørke kroker når de eneste lydene som hørtes, var klagende uling fra gråtassene, akkompagnert av skarpe smell fra peisveden og barnas egne, hamrende hjerteslag –.

Boligforholdene den gang var noe annerledes enn nå. Lyskilden morgen og kveld kunne være ei lampe som brant på karbid eller parafin. Ellers satt de også med håndarbeid kun i lysskjæret fra ilden på åren. Selve husene var jevnt over lavere før, og dermed også vinduene. Vinters tid kunne snøen nå et godt stykke opp på veggene. Når gråben svinset omkring på jordene i måneskinnet, hendte det at frekke enkeltindivid formastet seg helt inn til husene og sågar "gynte" inn gjennom vinduene. Synet av et glisende ulvesjes utenfor ruta satte nok stökken i noen og enhver, og fikk huden til å prikke merkbart av engstelse, da særlig hos de små.

Så sent som rundt århundreskiftet 1800-1900 streifet det ulv omkring i folks nærområder.

Tante Kari gikk Fortsettelsesskolen nede ved Engan først på 1900-tallet. Dette var en blandet fornøyelse vinters tid, og en aldri så liten utfordring når det var djupsnø om morgenene. Villmarksstemingen var nok fullkommen i den øde Vongrovsdalén når ferske ulvespor avtegnet seg i snøen. Direkte påtrengende kunne hun oppleve den i døkke vintermorgener når det hendte at ulvehyl flerret stillheten, og det svarte annetsteds fra. En skulle være sterkt om en da ikke kjente blodet fryse til is i årene, og frykt og redsel maurkrype langs ryggraden –!

Folk var selvberget med det meste av mat og klær. Det var derfor en dyd av nødvendighet å ta vare på alle ressurser. Gamle og fravokste klesplagg ble arvet, eller sydd om, før de til slutt endte som emne til matter. Likeså ble alle matrester omhyggelig utnyttet. Som et eksempel ble tørre biter av mysost koct sammen med melk til såkalt bløtmøssmør.

Et sted var en slik kjelé satt ut på trappa til avkjøling. Den var vel blitt lunken da en lekkersulten smatting falt for fristelsen til å klore og skrape av skoven på innsiden av kjeleveggen. Det var vel heller ikke fritt for

– at noen små fingerer tilfeldigvis streifet ostemassen før de fant veien inn i munnen –. Dette ble oppdaget av en humoristisk nabogutt. Han fant det betimelig å varsle fra til mor i huset. Rapporten lød som følger: "De e mus i grytan din, Aann'!"

Den lyse årstiden var trivelig. Alt var så myc enklere da. En kone kom en ettermiddag hjem fra besøk hos ei av naboen. Hun fant gulvet tilsoilt med lysebrune klatter. Dermed tok hun til å "skjaltre" til ungene: "Har dakk no førri å drella me blautmyssmyra att!" – Hun stakk fingeren ned i massen og slekte. Da fikk pipa brått en annen lyd. "Mene itt je de e skit!" – En noe usmakelig overraskelse, med andre ord. Det hører ellers med til historien at småbarn, gutter så vel som jenter, gikk kledd i kjoler til tre fireårsalderen. I den varme årstiden hadde de ikke benkler under. Det ble nok sommerferie på mang en bleieskiftarbeider da! For når de søte små kjente trangen meldte seg, pilte de bare utoom nova en snartur.

Slik hendte det for øvrig at en liten pjokk, nokså fersk i denne verden, fikk totalt hakeslepp da han kom over en jentunge som satt ute i et nødvendig ærend. Han stormet hjem og avleverte følgende melding: "Mol! Mol! Gulidlåka pissee tu bæle skinna!" – Menneskene levde nok nærmere naturen da enn nå.

Barna gikk folkeskolen ved Nessvollen. Diverse beskrivelser av gjenvordigheter derfra får dagens elever til å framstå som englebarn i forhold til datidens "utburder". Uvennskap ungene imellom ble ordnet på ymse vis. "Stemping" var en hevnmetode som ble benyttet i friminuttene når ikke læreren så det. Den uheldige synderen ble holdt i hender og føtter av medelever, løftet opp og stemplet opp og ned på en pult. For at ikke skrik skulle høres, kunne munnen til stakkaren tilstoppes med ei vedskie. Både gutter og jenter kunne bli utsatt for denne straffemetoden. I enkelte tilfeller ble pultene visstnok snuudd opp/ned før "stempelinga" tok til. Datidens pulter hadde nok forskjellig utforming. Uansett ble vel den arme kryslyen maroder i kroppen lenge etterpå.

Det kan virke som om det var en noe røffere omgangsform den gang enn i dag? Fysisk avstraffelse av barn var nokså vanlig. Så også i skolen. Nåde den elev som ikke hadde gjort leksa si! En slik forseelse måtte jo følges opp av dertil egnede represalier. En viss lærer Walle kunne eksempelvis kommandere sin delinkvent til å legge hendene på pultlokket. Deretter lot han pekestokken danse over fingrene, til skrek og advarsel for andre "slabbedasker".

En morgen hadde det visst gått ekstra livat for seg i klasserommet før lærerens ankomst. En uvoren

bengel hadde i vanvare kommet til å rive ned et bilde fra veggen, slik at glasset ble knust. Skrekken slo ned i benmargen hos den skyldige. En sådan kardinalbrytelse kvalifiserte ventelig til en durabel straff. Der og da var gode råd dyr. Svint og behendig rensket han bildet for gjenværende brokker av glass, feide sammen skårene og dumpet dem på et høvelig sted utendørs. Så løp han inn att og hengte bildet tilbake på sin vante plass. Der sto han så og vippet på tærne, med hendene på ryggen, på samme tid både lettet og bekymret, mens han vurderte resultatet av rentselsesprosessen. Så henvendte han seg til en medsammensvoren knekt og ytret håpefullt: "D de dér sjør'n itj hell!"

Men han som sto i døråpningen, greidde visst ikke å holde seg helt alvorlig denne gangen. Det var den nylig ankomne læreren, som hadde fatt med seg siste del av seansen. Enden på visa var at misdederen fikk i oppdrag å sørge for at bildet fikk nytt glass. Denne oppgaven ble visstnok effektuert ganske raskt.

Før, som nå, forekom det tragiske tilfeller av krybbedød blant spedbarn. Som en forlengelse av den nære kontakten mellom mor og barn, fikk de små nyfødte sove i lag med mor i hennes seng. Kanskje på grunn av plassmangel, eller av bekvemmelighetshensyn grunnet amming, fortsatte de å ligge der utover spedbarnsstadiet. Vi vet for øvrig i dag hvor viktig kroppskontakt er for hjernens utvikling hos spedbarn. Dobbelt sårt måtte det da føles for mor, når hun i tillegg til tapet ble beskyldt for å ha "ligget i hjel" barnet. Jeg husker det en gang ble skumlet om en slik tildragelse i bygda. – I dag vet vi at krybbedød har helt andre årsaker.

Før tv'en invaderte livet vårt og beslagla fritid, hadde folk kanskje større interesse av å ta vare på munnhell enn tilfellet er i dag? I allfall hadde mamma noen anekdoter om en for meg totalt ukjent person, og hvis identitet dermed aldri festet seg. Han var nok utstyrt med litt mindre "håndbagasje" enn normalt er. Den dag i dag minnes jeg ennå noen utsagn som stammer fra hans munn:

1. "Labba bønn Kensåsvolla. Fælan va armbåggåløkkja lang. Akkurat kar gått finnско."
2. Tuta bil Dølpabakka. Merra hoppa å røfføle sprang." (Det røde føllet...)
3. Da folk i grenda samlet seg til møte og ble enig om å sløyfe juletrefesten et år formedelst pengemangel, reiste vedkommende person seg opp og hyttet harmdirrende med pekefingeren: "Ska dakk tå frå ongom dáre den gleia å no da?"

– Det ble juletrefest det året også!

Hvorfor Arbeideridretten?

AV JON ÅSVOLD

Norges idrettsforbund ble stiftet i 1861 med navnet "Centralforeningen for utbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug". Foreningen var stiftet av forsvars-hensyn og med høyststående offiserer og embetsmenn som ledere i alle år. Etter flere endringer var navnet i 1919 "Norges Landsforbund for idrett", og forbundet låg under forsvarsdepartementet.

Idretten var den gang kun for menn og med inn-delning i to klasser: Senior og junior. En organisering som mange mente skulle vært forandret.

Den socialistiske arbeidersportsinternasjonale ble stiftet i Belgia i 1913 og reorganisert i Sveits i 1920. Målet var å forene idrettsungdom til forsvar for demokratiet og mot diktatur og fascismen som vokste fram i Europa. Arbeiderolympiade ble første gang holdt i Praha i 1921, Frankfurt i 1925 og den største mønstringen – med over 80 000 deltagere – i Wien i 1931. Hitlers maktovertagelse i 1933 satte en brå slutt for tysk arbeider-idrett. Senere led østerrikske, spanske og tsjekkiske kamerater samme skjebne.

Arbeideridretten fikk tidlig sterkt forfeste her i landet. På Arbeiderpartiets landsmøte i 1920 ble det satt ned et utvalg med forberedelser til et forbund. På lands-møtet fire år senere ble Arbeidernes idrettsforbund (a.i.f.) stiftet. Idrett for barn og kvinner, inndeling i flere klasser og bedriftsidrett ble de store flaggsakene til det nye forbundet. Arbeideridrettsbevegelsen kriti-serte Landsforbundet for tilknytning til overklassen og militærvesenet. Først i 1930 ble "Norges Landsforbund for idrett" overført til sosialdepartementet.

De samfunnsmessige forholdene i landet ga stor tilslut-nings til den nye idrettsbevegelsen.

Mellan verdenskrigene var halvparten av befolk-ningen uten arbeid. I tillegg til arbeidsløsheten var tiden preget av arbeidernes kamp for demokratiske og sosiale rettigheter. Det heter at politikk og idrett ikke hører sammen. Men i arbeiderbevegelsen i denne tiden gikk de to begrepene hånd i hånd, og ga hverandre støtte og livgivende næring. Mange arbeiderfiendtlige lover og bestemmelser var direkte årsak til dette, bl.a. de såkalte ugildsbestemmelsene, som ble innført av Stortinget i 1932. De gikk ut på at ingen kunne gjøre tjeneste som

Martin Åsvoll, formann i Stensli a.i.l. 1953. Legg merke til a.i.f.-stjerna på genseren. Den ble brodert av Elisabeth Dragmyraug.

komunestyremedlem eller være med i noe styre, utvalg eller råd dersom han eller hun i løpet av de tolv siste måneder hadde mottatt understøttelse for seg sjøl, ekteselle eller barn under femten år. Dette kom til å gjelde en stor del av landets befolkning. Bestem-melsene ble opphevet da landet fikk arbeiderregjering i 1935. En annen reaksjonsform mot dem som fikk understøttelse, var utdeling av matsedler i stedet for penger. Det ble oppdaget at noen forsorgsunderstøttede hadde tillatt seg å kjøpe sigaretter, ukeblad eller "finere sorter hermetikk". At en understøttet skulle få seg en røyk eller lese "Arbeidermagasinet" var uhørt!

Arbeidsløsheten var spesielt stor i distriktet vårt der hovedarbeidsgiveren – Røros Kobberverk – gikk til drastiske skritt for å redusere utgiftene. Lønningene ble satt ned, og driftsen ved flere gruver ble sterkt

innskrenket. Men det hjalp ikke: Kobberverket gikk med underskudd i alle årene mellom 1919 og 1955. Arbeidsløsheten medførte stor nød og tvangsausksjoner fordi gruvearbeiderne ikke klarte forpliktelsene sine. Det var derfor naturlig at a.i.l.-idretten fikk med mange i Ålen. Kommunen hadde – som en av de to første i landet – vært arbeiderstyrt siden 1907. Samhold og felleskap gjennom idretten ga arbeidsløsheten et nytt innhold.

Idrettskretsene for a.i.f. i dette området het DOVRE, og bestod av tjue arbeideridrettslag (a.i.l.) fra Haldalen i nord til Alvdal og Folldal i sør. I våre daværende to kommuner het laga: Graftås skytterlag og a.i.l.-lagene: Hessdalen, Holtålen, Stensli og Ålen. Idrettsaktiviteten var størst på 1930-tallet. De fleste lag hadde fotballag og gode skiløpere både i hopp, langrenn og kombinert. Stensli hadde også et sterkt stafettlag i friidrett, der Martin Lyng sprang etapper i motbakker, Reidar Gundersen på flater og Per Åsvold i unnabakker. De oppnådde mange fine plasseringer bl.a. i Wing-stafetten. Laget arrangerte også kretsmeisterskap, kretsrenn og landsrenn, bl.a. hopp i Bakkabakka der Arthur Tokle vant og satte bakkerekord med 48 meter i 1938.

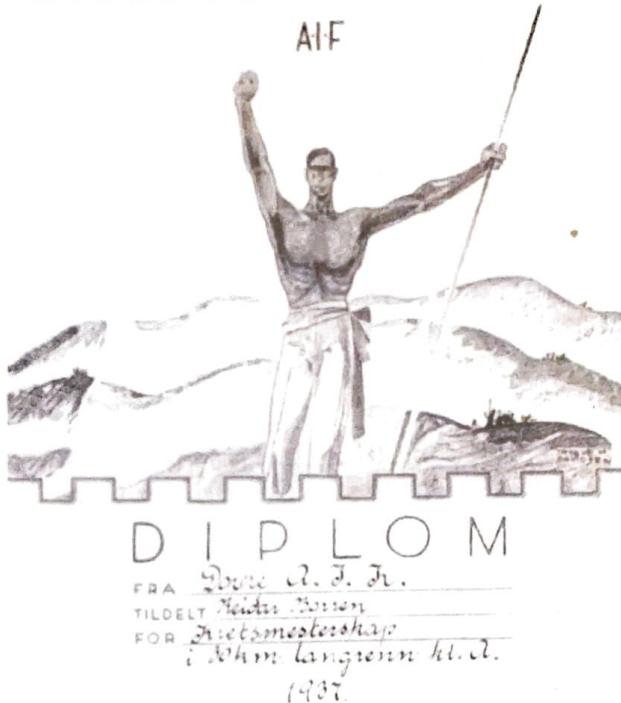
Allerede i 1935 ble det forhandlet om sammenslutning av Landsforbundet og Arbeidernes Idrettsforbund. Men så satte krigen en stopper for all idrettsaktivitet. Først i 1946 ble idretten samlet til ett forbund. De enkelte a.i.l.-laga fortsatte likevel sin virksomhet som før, og flere lag levde med navnet i mange år etter samlingen. Malmlassen er et godt eksempel på idrettsaktiviteten den gangen med håndball, fotball, friidrett og skøyter.

A.i.f.'s første motto var: "Ikke trellekår, men frie menn". I 1933 het det: "Frihet, sundhet og kultur". Rolf Hofmo – en av ildsjelene bak a.i.f. – skrev på tjuetallet: "Det er i det lange løp uforsvarlig – for ikke å si umoralsk – å benytte titusener av kroner for at fem, seks menn skal få utvikle seg til overmennesker. De samme pengene kunne muliggjort flere idrettsbaner og skibakker til glede for hundrer av ungdommer som ved hjelp av disse kunne hente kraft og helse til produktivitet og samfunnsmessig arbeid". En motsats til dette ble sagt på et kommunestyremøte i Sulitjelma, der a.i.l.-laget hadde søkt om kommunal støtte for å anlegge fotballbane på et myrieldt område. "Nu har vi fått oppleve det også, at vi skal bevilge pengar til ungdommen for at de skal springe rundt og leke tullinger på en idrettsbane". Søknaden ble avslått.

A.i.l.-utøverne ble satt på harde prøver før sammenslutningen. Idrettskonflikten skapte vansker for dem

ARBEIDERNES IDRETTSFORBUND

A.I.F.

Sidsen Grøtis Peder Volden

Reidar Borren og Peder (Pia) Volden var to av bygdas framfrå idrettmenn. Reidar representerte Stensli, og ble kretsmeister i 1937 og -38. Peder var medlem i Ålen. I 1936 vant han Spartakiaden med innlagt arbeidermesterskap i kombinert. Konkuransen var i Oslo, med 760 deltakere fra mange europeiske land. Mesterskapet var en protest mot Hitlers olympiske leker i Garmisch samme sommer.

SOZIALISTISCHE ARBEITER-SPORTINTERNATIONALE
INTERNATIONALE SPORTIVE OUVRIERE SOCIALISTE

Volden Peter
Norwegen

III. MEZINARODNI ZIMNÍ DELNICKE OLYMPIADE
v Janské Lázně (Tschechoslovakia) 18.–21. února 1937

III. INTERNATIONALE ARBEITER-WINTER-Olympiade
in Johanneshof (Tschechoslovakia) am 18.–21. Februar 1937

III. OLYMPIADE OUVRIÈRE INTERNATIONALE D'HIVER
à Janské Lázně (Tchécoslovaquie) le 18–21 Février 1937

Kombinationslauf (15 km Lang- & Sprunglauf)

Sportler
der
der
der
Note 31.750

Zu verhindert der - Für den Kampfpreis - Pour avoir obtenu

Grimm *Volden*
Hag

I den internasjonale vinterolympiade året etter i Johanneshof i Tsjekkoslovakia tok Peder Volden en tredje- og en niende plass.

som ville konkurrere: Hvilket idrettslag skulle de representer? Det var stor forskjell på ytelsene. Eksempel: På gruvesamfunnet Løkken var funksjonærer og arbeidsformenn med i Løkken i.l. Arbeiderne sto i a.i.l.-lagene TROLL og FJELL. Kampen om å få seg arbeid kom inn i bildet når det gjaldt hvilket lag en skulle tilhøre. Funksjonærer og ingeniører var med i ledelsen i det borgerlige laget. En del av disse hadde mulighet til å skaffe jobb til dem som gikk inn i Løkken i.l. Her var det også fordeler med større premier, og reiseutgifter ble dekket. Det idrettslaget fikk også støtte av Orkla grube. Fra statlig hold var det kun Landsforbundet som fikk midler til idrett. I distriktet rundt vårt gruvesamfunn fikk ikke a.i.l.-medlemmer lov til å delta i Bersrennet. Gruverennet ble første gang gått i 1936 og ble det store

rennet for a.i.l.-erne i området. I følge Arbeidets Rett var det en stor suksess med over 200 deltagere første året. "Et renn av og for folket". Starten var på Rugelsjøen (Ratvolden) og innkomst ved Vonheim. I 1940 ble de to turrennene åpne for begge parter.

På slutten av 30-tallet hadde a.i.l. 105 000 medlemmer. Halvparten var arbeidsløse. Mange av dem var ungdom som fant trygghet i miljøet. Organisasjonen var en historisk og politisk nødvendighet. Den ble et veiskille i kampen for den enkeltes rett for å eksistere på alle plan i samfunnet uten spørsmål om status. A.i.l.-veteranene etterpå er evig takknemlig for idrettskampen!

Holtålen

Avisa "Nidaros" inviterte i 1930 leserne til å skrive sine heimbygdskildringer. Jens Halstein Nygård skrev om heimbygda si, Haltdalen, som den gang het Holtålen.

Få bygder i vårt land er så naturlig avgrensa som Holtålen, skild som ho er frå kvar av nabobygdene med så godt som ubygde skar i Gauldalsføret. Og enda færre er so enkel og grei å administrera: Rett ned for Holtålen st. er eit vegskil. Omkring dette ligg altso stasjonen, handels-samlaget, telefonentralen, kyrkja, prestegården, og den gamle prestegård (kommunegården). Og fra dette vegskil går vegen til Nidaros nordover dalen, til Røros (og vidare til Oslo) sudiover, og vegen til Aunegrenda austover. Og fer ein so ei miles veg til kvar kant ut fra dette sentrumet, ja so bur det ikkje Holtålinger lenger. Frammed desse vegane finn du dei 1000 menneske som bur i denne bygda. Overmåte enkelt og greidt.

Attåt dette er Holtålen ei fatig bygd. Ikke akkurat og berre økonomisk. Bygda har i alle fall greid pliktene sine hittil. Men her er lite eller inkje som stikk i auga. Lite eller inkje som gjer bygda kjent. Ingen fabrikkar, inkje kraftanlegg, inkje lysverk, inkje meieri, ingen verdens ting. Og bygda er fatig på "store" namn og "store" menn. Her er ikkje fostra nokon diktar eller musikar. Ikke ein som har kasta glans over holtalsnamnet. Ein einaste mann har me hatt på tinget, og han sa visst heller ikkje stort den tid han var der, enda han skreiv godt for seg, og gjorde sikkert ikkje meir gale

AV JENS HALSTEIN NYGÅRD

Jens Halstein Nygård

enn dei fleste andre der, kanskje mindre enn mange. Det var Nysetvoll. Eg kjenner ikkje ein holtåling som har teke embeteksamen, ikkje eingong artium. Her fins ein og annan som har våga seg ut på lærarskule, underof-

ficersskule, eller landbrukskule. Det er det heile. Ja, eit slektsnamn må eg her kanskje nemne: Svendsen-slekt, som stammer frå Holtålen. Faste Svendsen er fødd på Midtaune i Aunegrenda. Men mor hans var frå Røros, og trur at mykje av evnene i han og sønene hans stammer frå henne. Heller ikkje har me store minne eller minnesmerker å peike på eller bryste oss av. Opp i Øystlia, opfor kyrkja, står ein enkel grå Stein, funnen i Holtålen og hoggen i Holtålen av holtålshender.

Minnesteinen over den gamle Holtålskyrkja frå ikkje 1300. – truleg ei del av eldste kyrkjer i Trøndelag. Denne kyrkja fins nok, men ho er bortgjømt i ei krå i Nidaros, og står der med tome vegger som eit anna avrat. Inventaret fins også på musé. Men det får ho truleg ikkje att, iallfall ikkje Olavsentmensalet, som truleg alle fagfolk meiner hadde hørt kyrkja til, alt til det vart sagt og kravt, da hadde det hørt domkyrkja til. Nei det er ikkje stort med får å skryte av. Det blir ikkje anna att enn ei lita enkel, fatig, rørande enkel og fatig fjellbygd, der folket frå dag til dag og år til år må slite og slite i steinur og rabber og halle og hell for sitt daglege brød, tront tilmålt av ein karrig natur.

Vil du sjå Holtålen i eit andedrag, so går du opp på varden på Vollfjellet. Der blir du var e lita slette 2–3 km nord for sentrumet i bygda. Det er Gåre-gårdane. Og vidare ser du der tri dalføre kjem saman. Det er hovdudalen, Hultdalen frå sudaust og Ledalen frå sudvest, den siste ubygde. Hulta kjem frå Hultsjøen, på grensen mot Ålen ikkje langt frå Kjøliskarven og lenger nordover og austover skimter du Hyllinga og Tydals-fjella med ein aning av syler og Skardør. Elva renn gjennom Aunegrenda, ei lita vakker grend innunder Bukkhamar-en og så vidare nedover Kvammen, villare og villare, kvassare og kvassare, hiver seg utfor Raubergfossen og lister seg ut i Gaula. Frå den motsette sida kjem Lea, gjennom Ledalen, eit langt og vidt dalføre, med elva djupt nede, i alle fall framme i dalen. Her sto like til for få år sidan veldige kjempetrær, i bratte og ulende, med all urninga mystikk over seg. Men no er skogen borte der og, og ein aner berre i sagn og segn frå eldre folk ein sus av eldre tiders soger om bjørn og over- eller underjordiske vesener eller uvesener. Sivilisasjonen rykker inn, også her, og snøyder urskogen, og dermed er romantikken borte, – borte med ævesuset frå sekelsgamle skjeggete graner, som til nyleg sjoga frå Ledalen, dalen med dei rike beiter, dei veldige moltemyrer langt innover, og dei kvasse regnskurer sumardag. I midten kjem so Gaula. Øyst oppe gjennom Svølgja, som skil bygda frå Ålen, so tront, so tront, med vegbratte

fjellet på både sider rett ned. Usegjeleg vakkert på sitt vis. Lenger ned vider dalen seg ut, til Hulta og Lea har kome med, men so blir det trongare og trongare att, til det ser ut som fjella på både sider er grodd i hop nede i Dragåsen, som skil frå Singsås.

Det heile sett ovanfrå som om ein ukristeleg stor eventyrfugl har kome nordanfrå og sett eine foten djupt ned i fjellpartiet. Og oppover frå desse skar ligg skogliene. Med myrane opfor og fjellvider. Rabber og tjønnfloer. Bjørkehall og små graneholt. Og fjellet over, med hundrad små tjønner og lokar og fonnar, som lynande diamanter på grønt fløyel sumardags. Ikke noko nytt. Vanleg norsk fjellnatur. Men like vakkert og lokkande som frå ævedagar.

Næringsvegar i denne bygda? Som i fjellbygder flest. Det er jorda og skogen. Og so skogen ein gong til. Har vore iallfall. Men no er skogen hoggen, tømmeret selt, og so har ein fått at myrer i staden. Og det er bra at skogane blir rasert, so folk endeleg blir nøydd til å lære seg til å dyrke jorda, og prøve å få noko ut av den. For det har det stått dårleg til med. Her er ikkje meieri. – Her var eit, men det gjekk i stå. Her har vore enkelte små tilløp til å få opp kvaliteten av husdyra, men dei har stranda, for det meste. So har ein fått opp kvantiteten i staden. Og det har vore bra, iallfall for dei bygder som skulde selt høy.

Industrielle anlegg er her inkje av, og smått stell har det vore med heimeindustrien og, iallfall like til det siste. So har ein havt gruvene i Ålen, men no er vegen dit og stengt, for holtålinger iallfall, for ein må skrike høgt skal ein kome inn der, og det ligg ikkje for oss. Difor må me syte for våre folk so godt me kann, og litt for andres med. Andre næringsvegar er ikkje å nemne, utanom dei få ting ein kan pine ut av ei karrig fjellnatur, som litt fugl og fisk og bær, rikdomar som har den eigenskap at dei er verdfullast når det lite eller inkje er av dei. Litt turisttrafikk er her, serleg i Aunegrenda, men her kunde vore mykje meir. For so vakker fjellnatur og fint terrenge er vel vondt å finne. So enda ein ting. Det er få bygder som etter storleiken har sendt so mange folk over havet som Holtålen. Korleis det har gått dei fleste der, er det ingen her som veit, men det er grunn til å tru at våre folk har fylt plassen sin i framandlandet sopass som andre.

Holtålingen er konservativ. Reint rørande velsigna konservativ. Og tung. Og vanskeleg å få tak i og kome inn til. Eg har nemnt at det er svært få som har gatt høgare skular. Det er vel og ein av grunnane til at alt nytt har havt so vanskeleg for å vinne fotfeste. Difor

har me kome etterpå i alt som hører vår tid til, for å nemne nokre ting: bilar, radio, pelsdyravl og sport eller idrett. Ja, til og med i jordsbruket har det som nemnt gatt med sneglefart å få forbetringar. Å nei, holtålingen er konservativ. All jåling er evig og evindelig fordømt. Og som eg nemnte: Det er vanskeleg å koma inn til ein holtåling, og forstå han. Ja so vanskeleg at han er reint mistruisk. Du trur du har han, og trur du forstår han, og kan lese han som ei bok, men just har han tulla deg rundt, og spelt eit lite skodespel med deg for open scene. Og du forstod det ikkje. – Eit anna trekk er dette. Han er sjølrådug. Vil ikkje gå i takt. Vil du prøve å få han med på travet og få han til å trippe i takt med dei andre, og bøygje nakke og rygg på kommando, – da tek du på deg ei oppgåve du ikkje maktar. For før går han ut av marsjen eller knekker ryggen før han gjev seg over og dilter med.

Eg sa at Holtalen var lett å administrere. Med det meiner eg ikkje at det er ei lett oppgåve. For bygda har mykje gjeld. No har ein verdiar i skogar. Og ein stor foss. Kjøpet av desse er det som er skuld i dei første lønna. Seinare har gjelda auke, for den er ofta ikke nøgje på voksterværet. Iallfall kviler gjelta tungt på bygda no, for det er lite vinne ut av verdiane, som det no er i all fall. Difor må mange ting som trond studnad, som ein burde stø, og som det lont seg å stø, svelte seg fram, eller svelte seg i hel.

Holtalen har vore eigen kommune sidan 1855, før den tid var me saman med Ålen. Ordførarar har vore Nysetvoll, Kvernmo, Gildset, Haugen, Bollingmo og Sundt. Her er tri skulekrinsar, med så godt som nye skular i alle tri og den eine med lærarjord. Av andre ikkje-kommunale institusjonar skal eg nemne sparebanken, som no er vel 30 år og har gått godt heile tida, brandforening, handelssamlag (10 – 15 år gammalt) og jegar- og fiskarforening, som har utklekkingsapparat for ferskvassfisk. Nemnes må og Yset legat.

So har bygda fleire ungdomslag, misjonslag, sanitetsforeninger og andre med ikkje akkurat økonomiske formål.

Storparten av gårdane i bygda er små og ikkje gamle. Ein kan fylgje soga at dei fleste fullt ut, frå dei er rydda og bygd, kring 1800-talet. Den eldste soga veit me i grunnen ikkje so mykje om. Noko av det fyrste ein treffer på om Holtalen er i Aslag Bolts jordebok. Der nemnes nokre gårdar: Grøt, Ramlo m.fl., og tilslutt Fageråsen (i Aunegrenda). Fageråsen er no setervoll. Ein annan ting er kyrkja, som skal vera frå kring 1300, so det matte altsa vera bygd her da. Men eg trur at

bygda er enda eldre. Og mi meinung er denne: Bygda er ein god del eldre, og Aunegrenda, sidedalen, er befolka først, og da helst kanskje av fredlause folk. Det er fleire ting som styrker denne meininga. Dersom det var fredlause folk, so er det rimleget at dei slo seg ned i ein sidedal i staden for i hovudbygda. So er det ein annan ting: Aune-namnet som dei fleste gårdar her har, betyr jo "audin" eller "ødegård". Men i Aslag Bolts jordebok nemmes ikkje fleire gårdar i denne dalen enn Fageråsen, og da var truleg dei andre gårdar nedlagt på den tid, men hadde altsa vore bebygd før.

Ein tridje ting er det at P.A. Munk nemner Hov i Holtalen. Det gårdsnamnet fins ikkje her, men i Aunegrenda har me Hovsvollen. Og undre meg skulde det ikkje om der i nærleiken har stått eit gudehov, so mykje meir som den ligg nær Nordaunegårdane, med gamle, store akerreiner. Enda er det fleire ting som styrker denne tanken, som t.d. at det fyrste den fyrste prest her etter reformasjonen måtte gjera, var å reise å Aunegrenda og rive ned "avgudbileta" der, – men det vil føre for langt å ta med alt. Dette er tankar om den fyrste bebyggelse. Sikkert kan ein ikkje seige det. For det ligg jo alltid ei tjukk skodde over vare fyrste fedres ferd. Og få og sjeldne er dei glimt me får inn i denne tåkeheimen, kor gjerne me enn vilde trenge dit inn og kjenne andedraga frå ei urtid, natur og urtids folkeliv. Det er gøynt, men i vart eige sinn kjennes denne draging etter eit intimt samliv med natura, med skog og fjell og kyrkjestille daler. Det er utan tvil urtids arv og reminisens frå farne seklers villmannsblod. Ein uro som me aldri blir kvitt, som ingen moderne vitskap og teknikk kan døyve. Ein uro som driv oss inn i naturens veldige tempel so ofte me kan na ditinn.

Det var litt soge. Litt tankeglytt inn i urtåkeheimen. Om den fyste ruddning i urskogen. Og flekkene har vakse til i dag. Korleis skal ein so ta det op lenger framover? Ja det skal eg seige enkelt og sikkert: Me må lære å utnytte det me sjølv har: jorda, skogen og fjellet. Det er alt. Med det kan me greide oss. Utan det greider me oss aldri. For me kan ikkje venta at det skal kome millioner stupande at oss utanfrå: Me må lære å utnytte kvar tome jord på det beste, få skog der det kan stå skog, og skape og utnytte dei verdiar som kan skapes og utnyttes i fjellet. Vegen fram er smal og vrang og strevsam over all måte. Men det er den me må gå. Det finns ingen annan. Det er inga gullgate. Det er ein liten vrien og vrang fjellstig. Men det er vel den me er skapt for. Og natura sjølv lærer oss vel å gå den.

Eneboeren i Dragåsen

AV CONSTANTIUS FLOOD

Fra boka *Fjeldet og Skjærgården*, utgitt av P.T. Mallings Boghandel, 1879. Kapitlets originaltittel: *Eneboeren i Dragaasens Statsalminding*.

Den, der for nogle Aar tilbage passerede den lange Skogstrækning, den saakaldte Dragaas Statsalmin- ding, mellem Holtaalens og Singsaas Stærkbygder, traf undertiden ved "Krokan", hvor Gula-Elven for sidste Gang bøier ind til Landeveien, før den fordyber sig i den vilde Skogtrakt nedenfor, til at se Røg stige op mellem Granerne, og saa man nøiere til mellem Stammerne under den steile Klippevæg, som her stuper udover mod Elven, blev man var en enlig Hytte, der havde Udseende af at være en Kulbrænders Koje – anseeligere saa den ialfald ikke ud udenfra, og indvendig frembød den heller ikke Synet af synderlig større Bekvem- ligheder end de, man finder i Kojerne, som Tjære- eller Kulmilebrænderne i Almindingen reise for at tilbringe nogle Dage eller Uger i.

Virkeligheden skyldte denne Hytte heller ikke andre Redskaber end Kulbrænderens Økse sin Tilværelse, saa en spartansk Besigtigelse her endogsaa vilde seet sine Tarvelighedslove overtrufne; men Hytten var dog ikke bestemt til noget blot midlertidig Opholdssted; dens Eier havde boet der Aar ud og Aar ind, i Sommerens Sol og Vinterens Fyg, var gaaet derind som en Mand i sine bedste Aar og forblev der, til han som en Olding ludede ind ad den lave Hyttedør.

Han havde hverken Skov til at brænde Kul eller Rødder til at brænde Tjære af, saa denne Bedrift skulde ikke have ledet ham til at fæste Bo herude i Utlændet; eiheller var han Jæger; der hang ei paa hans Væg saameget som en gammel Bøsse, hvormed han kunde følde en af de Storfugle, der kurrede og legte paa de tørre Grene i Skogen om ham; heller ikke havde han taget en livsglad ung Hustru med sig og gaaet som Rydningsmand ud i Ødemarken, men boede der ganske alene.

Han var en velbekjendt Mand over hele Guldalen, "Morten i Kojen"; lige fra Stiftamtmanden ned til Bygdevægteren kjendte hvere og en ham; han stod paa en god Lod med alle Autoriteter i Dalen, indfandt sig gjerne nede ved Veien, naar Skriveren, Doktoren, Præsten, ellere hvem det nu var, passerede Dagaasen og lik ogsaa innellem Besøg inde i sin Kojen, – kun maatte Forstvæsenet ved en Leilighed i Embeds Medfør lade

falde noget om, at det ikke var saa ganske sin Orden, at Morten havde anlagt et Nybygge i Statens Almindings-skog uden at indhente høiere Tilladelse; men man lod sig det ikke være synderlig magtpaaliggende at gjøre noget videre ved Sagen, og en mere beskeden Plet af Fædrelandet kunde da heller neppe tilstaaes en gammel Soldat, der havde kjæmpet paa Grændserne som halvt et Barn.

Besøgte man Morten i hans Koj, der havde spidst Tak og simpelthen var bygget af mod hinanden reiste Træstammer, fandt man undertiden paa den lave Briks, der var anbragt paa selve Gulvet, en Skikkelse liggende med krampagtigt skjælvende Lemmer, døv for enhver Tiltale, stirrende hen for sig med glansløst, aandstomt Blik; – traf man derimod Hyttens Eier paa en Tid, da han kunde staa op for at møde den Indtrædende, havde man for sig en Mand af Middelhøide med tilsyneladende kraftig Konstitution, en høi, skaldet Pande og en velvillig, om end noget tungsindig Mine, der hilste med noget militært i Holdningen og talte en Dialekt, som man ellers ikke hører paa den Side af Fjeldet.

Morten var kommen søndenfra, og beholdt sin søndenfjeldske Dialekt, trods de nær fyrettyve Aar, han boede oppe i Guldalen. Han var født i Stange Præstegjeld i 1796 eller 97 – saa paa en Prik vidste han det ikke; men langt ud af Leden var det ikke. Her i Stange eiede Faderen eller havde som Bygsel en liden Jordflek og en Stue oppe under Skogbrynet, der rigtig-

nok var noget bedre og mere huslignende end Mortens Bolig i Dragaasen; men fattigt var det ogsaa der baade ude og inde. Fjøset husede et Par Gjeder og et eller to Faar – det var hele Herligheden, og Korn- og Potetsavlingen strak kun til for de Par første Maaneder af Vinteren, saa det var ikke let at holde Nøden ude af Huset i Mortens Barndomshjem i de haarde Krigens Aar, hvori han vokste opp

Foruden ham var der endnu to Sønner, begge meget ældre end Morten, men Arbeidet betaltes lidet i de Dage, oftest var der endog intet Arbeide at erholde, og begge Brødrene greb til at lade sig hverve og forlod Hjembygden ligesom før Faderen, hvem Morten kun saa nogle faa Gange i sin tidligste Barndom. Han var Tambur og garnisonerede paa Halden. Undertiden kom der nogle Penge hjem fra ham, og nogle Gange ogsaa fra Brødrene; men dette indtraf ikke ofte, og det var for det meste overladt til Moderen at sørge for sig selv og Gutten.

For Mortens Vedkommende, da kunde han kun lidet være til Hjælp med noget Arbeide, som fordrerede Kræfter; thi han var længe efter de Aar, da Gutter paa Landet allerede gjør Nutte for sig, uduelig til alt Arbeide, lidet af Vekst og i Besiddelse af ringe baade aandelig og legemlig Kraft, som han fortalte en rystende Begivenhed var Aarsag til.

Hans Moder var af og til i Arbeide paa Hovedgaarden, hvorunder Pladsen laa, og Morten som fem sex Aars Gut fulgte oftest med hende. Ved en af disse Leiligheder overgik der ham den Ulykke, som blev hans Livs føleligste. Moderen bagte Fladbrød i Bryggerhuset paa Gaarden, hvor samtidig to af Tjenestegutterne var ifærd med at slagte en Kalv, som de under Flaingen lagde paa en Bænk i Bryggerhuset.

Da begge Gutterne havde fuldført Arbeidet, tog en af dem med tilsyneladende Alvor Morten under Arme og lagde ham paa Bænken, idet han gjorde Mine til sin Kammerat.

“Se saa – nu er det Morten, som skal under Kniven.”

Barnet hørte ikke mere; det forekom ham, at Moderen skreg ud: “I Jesu Navn!” Men derpaa blev alt Nat og Mørke om ham.

Da han vaagnede til Bevidsthed, laa han hjemme i sin Seng, hvor Moderen stod over ham; han vidste af intet og undredes over, hvorledes han var kommen der; han troede, han var sovnet ind paa hendes Fang, som det undertiden hændte, og at hun havde baaret ham hjem, men da han spurgte herom, fik han den Forklaring, at han havde været syg, og den samme Forklaring hørte

han ofte senere af Moderens Mund, naar han vaagnede og fandt hende bleg og grædende over ham.

At hin Raadhed og den hos Barnet fremkaldte Dødsangst havde indviet ham for Livet til hin forfærdelige krampeagtige Tilstand, som i Folkemunde kaldes Fang, var noget, som han først længere hen kom til Vidende om. I den første Tid efter hin skjebnesvandre Stund gjentog Anfaldene sig hyppigt – undertiden var der kun faa Dage imellem; men dette forandrede sig dog lidt efter lidt, som han vokste til. I fjorten til femten Aars Alderen indfandt Anfaldene sig kun nogle Gange om Aaret, og under hans bedste Manddomsalder var han endogsaa flere Aar fuldkommen befriet for Fang og troede sig helbredet. Med Aarene kom dog atter Anfaldene tilbage og overraskede ham paa hans Vandringar i de øde Skovstrækninger, hvor han undertiden af Færdesfolk eller Jægere blev funden liggende paa Veien, flere Gange midt i den dybe Sne, tilsyneladende kjæmpende med Døden, eller i hans ensomme Hjem, hvorefter paafulgt den aandsfraværende Sløvhedstilstand, hvori man undertiden kunde finde ham paa hans Leie i Kojen.

Men med en mærkelig aandelig og legemlig Kraft, selv paa sine gamle Dage, gjenvandt han dog gjerne i Løbet af nogle Dage baade Brugen af sine Sanser og

sine Lemmer og fortsatte, uden at lade sig afskrække ved Tanken om nye Anfald, sine ensomme Vandringer fra Bygd til Bygd gjennem Almindingsskogen og sit ensomme Liv midt i denne.

Om sin Barndomstid havde Morten kun faa Erindringer, men, som det lader til, har han for det meste været overladt til sig selv, streifet om i Skog og Mark og fort et Liv efter egen Lyst, ligesom det senere hen blev Tilfældet efter hans korte Soldatertid. I Syttenaarsalderen havde Faderen ladet ham hverve, og som Tambur fulgte han Divisionen Spørck under Felttoget i Sommeren 1814. Divisionen havde indtaget en fremskudt Stilling i Enningedalen, men blev af den overlegne Fiende trængt tilbage fra Hold til Hold, overalt efterladende Døde og Saarede, og blandt disse sidste ogsaa sin ungdommelige Tambur, der fik et Bajonetstik i Laaret under den sidste Træfning, hvori det sammensmeltede Korps bod Eienden Spidsen for at forsøre Overgangen over Eistedalselven. Det lykkedes imidlertid Morten at følge Divisionen paa dens Retraet til Kjølfjeldene; men efter her at være forpleiet en Tid, sendtes han med nogle andre Saarede til Moss, hvorfra han endelig hjempermittedes og efter slog ind paa Lediggjængerlivet, overgivende sig til ørkesløs Grublen og Drømmerier, som han allerede fra tidligere Dage synes at have været stærkt tilbøjelig til.

Ved Moderens Død, der indtraf kort efter hans Tilbagekomst til Stange, drev han ud fra Hjembygden og flakkede nu fra Bygd til Bygd, grublende over sin Skjebne og spekulerende paa, om ikke Lykken i en eller anden Skikkelse skulde komme ham imøde, uden at han følte Lyst eller Kraft til at tage sig noget alvorligt for. Aar ud og Aar ind førte han saa et Dagdriveliv fra Gaard til Gaard i de østerdalske Skogtrakter, hvor han stundom arbeidede nogle Dage hist og her, stundom udrettede nogle Årinder fra Bygd til Bygd, gik med Budsendinger til Sætrene eller paa Spor efter vildkomne Heste for Bønderne i Dalen, til han endelig en vakker Dag forlod Østerdal for at søge sin Lykke oppe paa Malmfelterne om Røraas, hvor han drømte om, at en eller anden Guld- eller Sølvaare skulde ligge i hans Vei.

Men der kom ligesaa lidet ud af Mortens Vandringer over Fjeldvilderne som i Skogene nede i Østerdalen, og som en Lediggjænger og Drømmer drev han om mellem Grænsen og Sjørne paa Fjeldet mere end Halvdelen af en Levealder, til han endelig fulgte Gula Fly gjennem Dalsøret paa Nordsiden af Fjeldet og kom ned i Singsaasskogen, hvor han en Dag skulde finde noget for sig en livsfrisk Fjeldjente, der sang, saa det

Ijomede i Skogen, medens hun passede sine Kjør og sin Bunding.

Det var noget for Drømmeren og Grubleren Morten, der bragte ham Tanker om selv at lægge noget til, noget, som han hidindtil ikke havde prøvet – Kræsterne, og midt i den kraftigste Manddomsalder, som han nu var, greb han til Kulbrænderens Økse, fik Arbeide i Bygden, og huggede løs paa Almindingsskogens gamle Graner, der sank ned om ham, medens Mortens Mod steg ved Nederlaget omkring ham og ved Jentens Rauen og Sang til sin Buskap. Hendes var den rigtignok ikke; men desto mindre Skille stod der mellem hende og Skoghuggeren, og da han endelig en Dag talte om Lysning og Bryllup, fik han Jaord, – og dersom denne Skisse havde været digtet, kunde vi nu have endt med at sige, at han og Lykken endelig havde fundet hinanden; men vi har fundet ham, ikke i det lille Nybyggerhjem, hvor han og hans unge Hustru fastede Bo, men i den ensomme Koje inde i Skogene i Dragaasen, og maa gjøre Rede for, hvorledes han endte med at komme didhen.

Det er snart fortalt. Ligesom han engang gik hjemløs og grublende ud i Verden, saaledes gik han nogle Aar efter sit Ægteskab, berøvet sin Hustru og sine Børn, paa en liden Jente nær (Ved nærmere at undersøge Mortens Familieforholde er det mig berettet, at han ogsaa havde tilbage en Søn, der imidlertid ikke var hjemme.), atter grublende over sin Skjebne, medens han stirrede om paa de tomme Bænke i sin Stue, hvor en Sot, der herjede Bygden en Vinter, havde ryddet saa haardt op.

Der var med et blevet øde i det lille Nybyggerhjem, hvor før en frisk Barneflok og en flink Hustru havde mødt ham, naar han vendte tilbage fra sit Arbeide, og Morten faldt atter tilbage til sine gamle Grublerier og – som Folk i Bygden troede – til sin Vandrelyst; men heri tog man dog feil. Man havde seet ham forlade Bygden med sine faa Eiendele i en Kurv paa Ryggen og sin lille Pige ved Haanden; men hele Reisen var kun en Dagsgang. Inde i Skogtykningen ved Krokan fandt Færdesfolk nogle Dage senere en Hytte af sammenreiste Granlægger, og herinde havde Morten slaaet sig ned med Barnet, og her forblev de, idet Faderen kun af og til foretog Udflugter til Bygderne for at sælge noget Træfang og nogle Limer, som han arbeidede, indtil den lille Pige vokste op til Skoleaarene: da tog Bygden sig af hende, og Folk tænkte nu, at Morten snart vilde finde det for ødsligt ude i Almindingsskogen og vende tilbage til Bygden eller atter give sig paa Vandring; men ingen af Delene blev Tilfældet.

Morten flyttede hverken fra Kojen eller Skogen; det var som om en hemmelighedsfuld Magt nu bandt ham

til den ensomme Skovnatur, hvor han hadde tilbragt saamange Stunder af sit Liv i sine underlige Drømme, og som om Stilheden og Freden dennde gav Svalning og Ro for alle de ungdommelige, daarende Drømmebilleder, som den engang havde koglet frem for hans Indbildningskraft – og den fik Tid til at svale og bære sine Alvorstanker til ham; thi Morten tilbragte en hel Menneskealder i sin ensomme Bolig, lige fra før Femtiarene til 1873, da man endelig forte den gamle Ensling til Singsås Kirkegaard, – just som Jernbanearbeidernes Økser og Hakker begyndte at klinge om hans Koje i Almundingsskogen.

Etterord

På 1800-tallet ble Dragåsen regnet til Haldalen, selv om stedet geografisk hørte til Singsås. Eremittens fulle navn var Morten Anderssen, født Heide i 1794 i Stange på Hedmarken. Han ble gift med Marit Olsdatter Hindøyhaug i 1844. Hun var da 29 år, mens Morten var 50. De bygde seg et lite hus i granskogen på Langasen, på vestsida av Gaula og Bollingmo. Der fikk de fem

barn. Tre av dem døde kort tid etter fødselen, mens sonnen Ola reiste til Amerika og datteren Ingeborg ble gift på Singsås. Da Marit døde av tysus, søkte Morten tilbake til ensomheten i granskogen. Han satte opp ei kое i et dalsøkk sør for gården Krokan, ganske nær riksveien. Der levde han til han døde høsten 1873, 79 år gammel.

(Kilder: Singsåsboka bd 1, 1957, og Haldalsboka bd 2, 1949.)

Forfatteren Constantius Flood ble født i Porsgrunn i 1837. Foreldrene het Paulus Mathias Frederikus og Inga Charlotte Flood. Faren døde da Constantius var bare 11 år. Mora giftet seg igjen i 1849 med prost og sokneprest Hans Henrik Sartz, som var prest i Haldalen i 1856 – 63. I boka dette stykket er hentet fra skildres dessuten forholdene i Ålen, Hessdalen, Haldalen og "Aunedalen" i 1860-årene. Han ble nok godt kjent med forholdene her, etter flere besøk hos mora i prestegården i Haldalen. Stortinget mente at bokene hans var så god folkelesning at det ga ham økonomisk støtte i flere år.

Krigsminner fra oppi Holden slik en gutt på 8 til 13 opplevde det

AV BJARNE LILLEVOLD

Heim fra Engesskolen den 9.april 1940 fikk vi se fly som kretset over Skårdalsgrenda. Hvilken nasjonalitet de hadde, visste vi ikke. Om kvelden satt vi og hørte på hva de voksne snakket om. De var enige om at denne krigen ikke ville bli mange dagene eller ukene gammel. For snart ville engelske og franske styrker komme og kaste ut tyskerne fra Norge. Vi var av de få som eide radio.

Nyheterne fra NRK ble overtatt av tyskerne og deres norske partnere. Etter det var det ingen som visste hva som skjedde.

De voksne karene lurte ofte på når tyskerne ville komme hit til Ålen. På ei høgde oppi Holdlia hadde de en plass der de kontrollerte veien til Nesvoldgårdene. Men dit fikk ikke ryssen bli med. Men en kveld tok bror min og jeg på oss skiene og fulgte skisporene deres til utkikksplassen.

Terrorhandlinger

Om ettermiddagen den 24. april fikk vi høre sterkt flydruer. Tre tyske jagerfly kom fra sør og fulgte riksveien. Fatt av

flyene fløy litt under de to andre. Det ramlet slik i det at vi var sikre på det kom til å styrtre. Men dette flyet skaut mot bebyggelsen gjennom bygda. To menn som holdt på med noe under fjøskjulet, ville berge seg inn i fjøset, men de snublet i en spark. Den reddet trolig livet deres for enda kan vi se kulehullene i fjøsveggen.

Verre gikk det på vegen mellom Tyvold og Skjølvold på Rugldalen. Der gikk det ei dame fra Trondheim etter vegen. Hun ble truffet og drept. Jens Tyvold fortalte meg en gang at mitraljøsekulene stod som blyantstubber i burstrappa. Skytingen var for å terrorisere folket.

Flyktninger i egen bygd

Den kvelden forlot folk som bodde attmed riksvegen heimene sine og flyttet til kjentfolk som bodde et stykke unna vegen. Heime var vi 8 mennesker og nå ble vi plutselig 30. Heldigvis hadde de med seg både mat og klede og ellers det de hadde mest bruk for. Det ble temmelig trangt om plassen. Men med godt samarbeid klarte alle å ta vare på seg og sine. Verst var det med

matlagingen, for alle skulle steke eller koke maten sin på en komfyrt fyrt med ved. Det tok lang tid, men med god tålmodighet gikk det. Hver morgen og kveld måtte de heim og føre og melke kyrne. Med stor forsiktighet krysset de riksveien for ingen visste hva tyskerne kunne finne på når de kom gjennom bygda.

Den 26 april passerte tyske soldater Nesvoldbakkene på veg nordover fra Røros og gjennom Ålen. Jeg hentet posten på en av nabogårdene den dagen. På tur heim møtte jeg soldater på motorsykler og i biler. De såg børsk ut med stålhjelmer på hodet og skaftgranater i beltene. Da jeg kom heim, fortalte jeg om bilene og mente at de ikke kunne ha motor. De bilene vi kjente til hadde så myc met. Disse var Mercedesbiler.

Herc albygger kom etter hvert heim etter de harde kamphandlingene i Gratangen. Vi ryssen beundret dem. Vi tenkte med oss selv at de hadde nok skutt mange tyskere.

Høsten 1941 såg kameraten min og jeg soldater kaste granater utover vegen sør for Liaåsen. Ikke alle smalt sa det ble liggende igjen en del blindgjengere.

Den 24. august året etter var jeg på veg bort til kameraten min. Da hørte jeg det smalt nede ved riksvegen. Da vi kom ned til vegen, kom fire mann med ei båre.

Jon Holden hadde holdt på med den siste ljåslatten. Ljåen hadde slått bort i en blindgjenger og Jon ble drept momentant. Ljåen er bevart den dag i dag.

Unntakstilstand

I 1942 ble det innført unntakstilstand i Trøndelag. Mange ble arrestert og skutt. Blendingsgardiner ble påbuddt og radioene inndratt. I avisene og på plakater hengt opp på offentlige bygninger ble det gjort kjent

SKUTT BLIR DEN SOM BRYTER TYSK LOV.

Elektrisk lys fantes ikke oppi Holden, så det var parafin- og karbidiamper. Lampene lyste godt, men luktet vondt. Og det var med stor motvilje vi leverte inn radioen. Vi hadde en stor en som het Widor.

På en eller annen måte fikk far min tak i en annen radio. På dagsid var den i fjøset, men om kveldene ble den tatt inn i stua. Mange kom for å høre på nyhetene fra London. Vi som var mindre fikk streng strokking om ikke å fortelle om noe til noen. De som kom for høre på nyhetene, ble kalt Gode Nordmenn – de var tyskerne.

På skolen fikk vi hver vår bok av hirdmenn. Den handlet om gamle konger og vikingene og signert av Vidkun Quisling.

etter som åra gikk, kom det stadig yngre soldater, ja, helt ned i 15-årsalderen. De store hjelmene hang på skjøye på de små hodene.

Møte med sabotører

16. februar var oppi Mathisbakken for å hoppe. Vi stod og snakket sammen ved hoppkanten da vi plutselig fikk øye på en kvitkledd kar som stod under ei gran. Like etterpå dukket opp en til.

Under de kvite forsvinningsdraktene hadde de uniformer og i beltene pistoler. De voksne fikk sigretter av dem. Nede på riksvegen gikk det to tyske soldater. En av de kvitkledde siktet på dem med skistaven.

Da vi skulle heim, kom det fram enda en mann. De fulgte etter oss på heimveg. Naboen vår var god på ski, men de tre hadde ikke noe problem med å nå ham igjen. De manglet mat, så naboen tok de med heim til seg. Mens den ene var inne og fikk seg mat, dekket de to andre vegen.

Hoppet gjennom glaset

Den kvelden i 7-8 tida såg vi det kom en mann med hest og fire mann mot huset vårt. (Vintervegen til fjells gikk forbi oss.)

Bror min, Elling, som var med i motstandsbevegelen på Killingdal, var sikker på det var tyskere som kom for å arrestere ham. Han hoppet rett ut gjennom glaset og sprang bak fjøset. Men hest og folk drog forbi. Det var naboen som kjørte med de kvitkledde sabotørene. De skulle overnatte i hytta ved Rongsåsjøen.

Dagen etter skulle han opp med mat til dem. Han hadde fått beskjed om å ha et kvitt tøystykke på venstre side av brystet. Året etter at krigen var slutt fikk han på nytt besøk av karene. De hadde da passert sveinskegrensa og var på veg til Hjerkinn og Dovrebanen. En var hallingdøl og de to andre fra Spydeberg og Bremanger.

Krigens siste uker

I mars 1945 kom det store følger med tyske soldater på veg sørover. Det var lange køer av folk – helt fra Holla og ned til Meligårdene. Tyskerne kjørte nå med hester som var helt utmagret. Mange hester trakk på store kanoner. Noen av soldatene tok seg inn på gårder oppover Holla fordi de førs så fælt. De kom fra Nord-Norge og Finlandskrigen. De visste nok at krigen nærmest seg slutten. Sjøl om vi var bare ryssen under krigen, blir vi liksom aldri ferdig med den. Vi skal heller ikke glemme krigen. Den ble temmelig dyr for Norge.

LN-TVU savnet i Svølgja

AV EINAR GJÆREVOLD

Tre mennesker omkom da et småfly fra Widerøe forulykket i Svølgja i mai 1957. Denne artikkelen rekonstruerer hendelsesforløpet og bakgrunnen for tragedien. Alle historiske og tekniske opplysninger, og alle dialoger i artikkelen er autentiske.

– Det siste jeg så var at flyet lå skarpt over til venstre og ble borte i snøtykket. Jeg hadde fulgt flyet med øynene fordi jeg aldri har sett noe fly gå så lavt her oppে før. Da jeg kom inn i stuen etterpå, snakket jeg med min mor om det jeg hadde sett og jeg sa noe om at "går dette bra, så går alt bra". (Vitneavhør av Idar Stensli, 45 år. Flyhavarikommisjonens rapport.)

Litt før klokka 03.00 banker det på soveromsdøra i Selvbyggerveien 86 på Lofthus utenfor Oslo. Olav Reksen (28) og kjæresten har bare sovet et par timer. Det er sonnen til huseieren som vekker dem etter avtale. Olav skal være på Værnes om noen timer.

Det har vært fest i huset og de andre gjestene er oppen ennå. Olav triver flygeruniformen og leter fram kofferten. Han må til Fornebu. Kameraten Kolbjørn Sundli (24) skal være med. Mennenes kjærestester slår følge innover til Oslo. Med et godt grep rundt jenta si og et muntert farvel til vennen som disponerer huset, går Olav ut i vårnatta. Mørket er i ferd med å vike for sola. Fuglene har begynt å synge. Torsdag 2. mai 1957 tegner til å bli en fin dag.

Fra telefonkiosken utenfor huset ringer han etter ei drosje. Den innfinner seg raskt og kjører vennene til hovedstaden.

Underveis snakker de om hvor artig de har hatt det. De spilte piano og danset til godt ut i de små timer, drakk hjemmelaget rødvin og spiste kaker. En fin avslutning på en fin 1. mai-dag, som de ellers tilbrakte inne i Oslo. Der kikket de på demonstrasjonstoget og hygget seg på uterestaurantene i det fine været. En tur ut til Fornebu ble det også. Olav ville vise kjæresten storbyen fra lufta.

Olav Reksen er flyger i Widerøe, med 800 flytimer bak seg. Han kommer fra Åfjord, der faren er skolebestyrer, og bor nå på en hybel på Lysaker utenfor Oslo. Før militæret gikk han i bilmekanikerlære, men drømte alltid om å bli flyger. Sjansen bød seg under

verneplikten i Flyvåpenet. Våren 1952 ble han sendt til USA for å utdanne seg til jagerflyger. Men skolens krav til militærflygere var for harde, Olav nådde ikke opp. Skuffet måtte han reise hjem igjen. I Oslo tok han likevel flysertifikat i 1955 og fikk jobb i Widerøes Flyveselskap året etter. Sist vinter gjorde han tjeneste som ambulanseflyger i Trøndelag. – En trivelig kar på alle vis, syns vennene. Men han er egenrådig og kommer ikke alltid overens med sjefene.

De tar avskjed med jentene i Oslo og skynder seg videre til flyplassen på Fornebu. Tida er knapp. Olav har et oppdrag på Værnes kl 08.30. Han skal delta i slepe-målsflyging for Luftvernartilleriet, som holder skyteøvelse der oppé. Egentlig skulle han vært der alt i går, men han trosset orden fra sjefsflygeren, K. Friis Baastad. Han ville heller nyte fridagen sammen med jenta si. De var sammen hele dagen, han i full uniform.

Bestevennen Kolbjørn Sundli er også trønder. Han har tidligere jobbet i NSB, men er nå flymekaniker i SAS. Akkurat nå har han to ukers ferie som han ønsker å tilbringe hjemme hos sin mor i Soknedal. Han har nylig hatt bursdag og takket ja da Olav tilbød ham skyss nordover. Til Widerøe-sjefene har Olav Reksen foreslått at Kolbjørn kan være medhjelper under målslepet. Men ledelsen nektet, de hadde alt bestemt at en annen skal

ULYKKEFLYET: Cessna 170 B var et av verdens mest solgte småfly på 1950-tallet. Den driftsikre maskina ble brukt til mange slags oppdrag av Widerøe. Her er LN-TVU fotografert i lykkeligere dager med flottører idet det tar av fra Balestrand i Sognefjorden. Kilde: Ulf A. Larsstuvold.

OMKOMNE: Det var disse som omkom i flystyrtene i Svølgja. F.v.: Olav Reksen fra Åfjord, Kolbjørn Sundli fra Soknedal, og Knut Kristoffersen fra Oslo. Faksimile: Adresseavisen/Nasjonalbiblioteket i Rana.

være ledsager. Olav tenker å ta ham med likevel, uten sjefenes vitende.

På Fornebu står flyet og venter. Det er en høyvinget, enmotors grønn og hvit Cessna 170 B med kjennetegn LN-TVU. Olav kjenner maskina godt. Det er et av de mest pålitelige flyene som finnes, enkelt og robust, og det minste flyet i Widerøes flåte.

Samtidig som de to vennene når fram, kommer en bil kjørende i full fart. En tredje ung mann hopper ut. Det er Knut Kristoffersen (23). Han er også flymekaniker og skal være Olav Reksens hjelpemann på oppdraget. Oslo-mannen har vært ansatt i Widerøe i fem år og er kjent som en svært pliktoppfyllende medarbeider. Knut er både sur og trøtt. Han liker ikke at Olav utsatte turen til i dag tidlig, stikk i strid med den utvetydige ordren de fikk. Han holdt på å forsove seg, men faren har gitt ham skyss i bilen så han rekker take-off.

Olav inspirerer flyet, sjekker olje, lufttrykk og flaps. Så stuer de tre mennene seg inn i cockpitene. Olav og Knut foran, Kolbjørn bak. Flyet har egentlig fire seter, men på grunn av slepeoppdraget er de bakerste fjernet, så Kolbjørn må sitte i haugen av slepemålsutstyr.

Olav kaller opp den sovnige flygelederen i kontrolltårnet. Han melder at de vil mellomlande på Lade før Værnes. Der skal Sundli hoppe av. Han beregner tre timers flytid og ankomst til Værnes kl. 07.30. Så ber han om en værbriefing, men får vite at det ikke foreligger noe varsel for strekninga ennå. Olav takker og starter opp Continental-motoren svarer med et fornøyd snerr. Oljetrykket stabiliserer seg raskt.

– Fornebu TVU taxiclearance, over.

– TVU is cleared to holding point 19, svarer tårnet.

Olav slipper bremsene og ruser motoren. De ruller avgård mot rullebane 19. Flyplassen er øde og tom. Været er fortsatt bra. Det burde gå greit å nå Værnes i tide.

– Fornebu VU clear for take off.

Utenfor flyplassgjerdet står Knut Kristoffersens far og ser det lille flyet taxe ut. Den ekstra tyngden av slepeutstyr og en gratisplassasjer gjør at flyet bruker hele rullebanen før det letter.

Klokka er 04.11.

Cessnaen er ikke utstyrt med instrumenter for radioflyging. Det kan verken fly i tåke eller over skyene. I stedet må flygeren fly visuelt og orientere seg etter bakken. Det vanlige er å fly etter veier og jernbanelinjer. VHF-radioen ombord er bare beregnet på å holde kontakt med meteorologene på flyplassene.

En liten time senere passerer de Hamar og fortsetter oppover Østerdalen. Etter en stund begynner været å endre seg. Det blir tåke og snø. Olav liker seg ikke. De gjør vendereis til Hamar for å vente på bedring. Kl. 05.55 lander de på Stavsberg flyplass ved Hamar. Der er det ingen på vakt ennå. Men Olav vet at flygelederassistenten bor på gården like ved. De rusler dit. Gårdbruker Johan Stavsberg tar i mot dem. Om han kan vække assistenten? Selvsagt. I mellomtida får de varme seg på noen kaffekopper.

Kl. 06.30 blir flygelederassistent Lars Kristian Dyrkorn vekket av gårdbrukeren. Han tar med seg de tre mennene opp i kontrolltårnet, der Olav ringer Fornebu og varsler at de er på Hamar. Så ber han om å få snakke med meteorologen.

HAVARISTEDET: Widerøe flyet styrtet i skrenten til venstre, på den andre sida av riksveien. Bildet er tatt 3. mai 1957. Foto: Fotograf Schrøder/Trøndelag folkmuseum.

– Jeg lurte på hvordan været er oppigjennom Østerdalen, Røros og Trøndelag, jeg?

Værkontoret på Fornebu svarer at det er ventet snøbyger sør for Dovre, men bedring etterhvert. Nord for Dovre, derimot, er forholdene så dårlige at det ikke er forsvarlig å fly.

– Men oppe på Røros, oppe i fjellet der blir det nok noen snøbyger med nordvestlig vind – frisk bris, mener meteorolog Leiv Næss. Han legger til at det kan bli ganske tett i bygene. På Fokkstua ligger skydekket allerede helt nede på bakken og sikten er bare en kilometer.

– Det var fanden at jeg ikke dro i går, sier Olav.

Likevel bestemmer han seg for å dra videre. De venter på ham på Værnes. Han forteller flygelederassistenten at han vil følge jernbanen til Tynset, gå over til Dovrebanen over Kvikne og følge den videre. De tanker opp flyet og kl. 08.17 starter de på den siste etappen nordover.

Været har bedret seg. Nå kan de tilmed se gløtt av blå himmel. Trafikkledelsen på Hamar tar kontakt med flyet på radio og spør om de har funnet fram til jernbanelinja mot Elverum. Olav Reksen svarer bekreftende. Det er siste radiokontakt med flyet.

Skydekket er lavt, så de må fly tilsvarende. Men det er vindstille, oppholdsvar og god sikt oppover Øster-

dalen. Når de flyr så lavt, har de ingen forbindelse med omverdenen på radioen. Fjellene skjermer forbindelsen både med Hamar og Trondheim.

Folk i Østerdalen ser og hører flyet der det holder jevn kurs nordover. Ingenting tyder på at noe er galt.

Idet de kommer til Tynset, bestemmer Olav Reksen seg for å fortsette oppover Østerdalen og følge Gauldalen til Værnes. Værmeldingen far ham til å vrake planen om å fly over Dovre. Han regner med at været er bedre over Røros.

Litt før kl. 10.20 ser lensmann Kvikne ut av vinduet på lensmannskontoret på Røros. I det samme passerer Cessnaen over bergstaden. Det går over flyplassen, som er under bygging på Floan. Været er klart, det er sol, men litt nordavind.

Over Rugldalen skifter været.

HAVARIKOMMISJON/BERGINGSMANNSKAP: Disse bildene er tatt av Adresseavisen 3.mai 1957. Øverst sees f.y. lensmannen i Ålen, Martin Holden, sammen med medlemmene av Flyhavarikommisjonen. Nederst ser vi frivillige og hjelpefolk fra Ålen Røde Kors Hjelpekorps. De to i gummklær i midten har vært med på å holde vakt hele natta ved flyet; Per Engan (t.v.) og Jon Olaf Nesvold. Faksimile: Adresseavisen/Nasjonalbiblioteket i Rana.

Tjukke snøbyger lukker seg rundt det vesle flyet. Vinden kommer i kast. Olav tvinges til å gå lavere igjen. Turbulansen rister i fartøyet.

Han er i villrede. Det har blitt vanskelig å se. Skal de snu og fly tilbake til Røros? En flygers minstekrav til sikkerhet er at at han alltid må ha to utveier åpne. Og fremdeles har de jo både klar bane bakover og riksveien å lande på, om det kniper.

Alen ligger det ennå snø nedetter liene og på jordene. Våren har vært kald til nå. På Reitan stasjon har hurtigtoget nettopp stanset. Fra lokomotivet ser føreren flyet som kommer så lavt innover på østsida av bygda. Ute på jordet i Klas-Engan går Hans H. Engan og sører mokk sammen med far sin. Også de ser flyet. Klokka er 10.35.

På radioen er det sendepause mellom kl 09.00 og 11.20, og stille i husene til folk. Det er lett å høre flyduren. Ia i draftåsen ser de den grønne og hvite Cessnaen suse forbi nede i dalen. Den enslige propellen kverner jevnt og trutt og drar de tre unge mennene mot sin skjebne.

De passerer Sletta. Langt der framme ser de himmelen mørkne. Dalen begynner å snevre seg sammen til en trakt.

Ved jernbanelinja ved Storlien står småbrukeren Idar Stensli (45) og arbeider med en landbruksvinsj. Han oppdager at en kraftig snøbyge er på vei fra nordvest. I dei samme hører han flyduren fra sørøst og får øye på snøflyet rett foran seg. Det går så lavt og nært at han ser det sitter to mann i det.

Nå har dalen blitt fryktelig trang. Fjellveggene går stupbratt opp på begge sider. Men fortsatt er det mulig å følge riksveien og jernbanen. Intenst koncentrert styrer Olav Reksen flyet gjennom gjelet, så lavt og så sakte han før.

En lastebil kjører grus på veien der nede. De ser den har stanset, to menn står på stigbrettet og stirrer opp på dem. Det er Peder Engan, John Eide og Leif Borren fra Vegvesenet. De har fått øye på flyet og har forskrekket stoppet opp på Bukkrenningshalla. Flyet kommer rett mot dem og passerer over veien foran dem, bare femti meter over bakken.

– Jeg gikk ut på stigbrettet og fulgte det med øynene nedover og akkurat da det ble borte for meg, begynte det å svinge til venstre, forteller Peder Engan (63) senere. – Det var meget snøtjukt og jeg hadde vel fulgt flyet ca 500 meter i alt da det ble borte for meg. Den krafftige skuren som kom akkurat da flyet kom, var stinn som en vegg. Det var flere slike skurer i går, men ingen var så stygg som denne.

VRAKODD: Flymotoren ble slått løs og rullet fem – seks meter nedover fjellsida. Bare en haug forvridde stenger og smelte metallklumper er igjen av flyet. De tre omkomne ble funnet i setene sine.

Foto: Fotograf Schröder/Trøndelag folkemuseum.

Åsmund Aspås (38) er på taket til uthuset til Olav Bakås og snekrer, da han får øye på flyet som følger elva. Han anslår høyden til omtrent 150 meter. – Jeg syntes nok at flyet var faretruende lavt og sa til broren min at det ville nå være rart om dette flyet kom fram, uttaler han senere til Flyhavarikommisjonen.

Også gårdbruker Ole Tamla (43) hører den kraftige flyduren som kommer gjennom Svølgja. Han står ved jernbanelinja og prater med formannen på jernbanen, men ser ikke noe fly. – Været var snøtjukt med bare et par meters sikt. Det var bare 10 – 15 meter fra husene på gården min til der jeg sto, men det var så vidt jeg kunne skimte dem, så tjukt var det.

Plutselig svinger juvet rundt en diger berghammer. Et vindstøt slår i mot dem, og med ett er lufta full av snø. Olav Reksen ser ingenting. I brøkdelen av et sekund innser han at det ikke går lenger. Han må snu, og det litt faderlig fort. Flygeren gir full gass, røsker stikka tilbake, løfter nesa og hiver flyet rundt med fulle utslag på alle ror. Flyet tverrvender, steiler inn i en brutal venstre roll og balanserer på vingespissen i luften.

Han har nesten fullført svingen, da vinjetuppen tar borti en grantopp – så én til og enda én. Så skjener flyet ned i skogen og faller mot den steinete skrenten, smadrer og tar fyr.

De tre mennene omkommer momentant. I løpet av få sekunder er hele flyet overtent. Et armbåndsur som senere blir funnet forkullet på havaristedet stanser på 10.39.30.

Flyet har styrtet i Skigardskneppen, like ved stedet der Gaula og Hesja møtes. Godt skjult av granene i det ville terrenget blir det liggende og brenne, bare femti meter fra riksveien.

Den 26 år gamle skogsarbeideren Ottar Haugen fra Haldalen kommer kjørende i bil nedover Svølgja. Han oppdager røyken oppe i ha, men skjønner ikke hva det kan være. Han stanser på gården til Harald Aasen, som forteller at folk har drevet med blinking oppe i skogen og at det antakelig er de som har tent seg et kaffebål.

I 11-tida tar flykontrollen på Værnes til å etterlyse flyet. En leteaksjon med fly starter og alle lensmannskontorene i Gauldalen blir varslet. Først nå blir brannen i Svølgja koblet til flyet.

Kl. 16.30 tar John og Per Morken seg ned fjellet på vestsida av elva sammen med Konrad Kvam. Nede i ura finner de vraket. De kan straks slå fast at det ikke er noe de kan gjøre for de tre ombord. Det har gått seks timer siden flyet styrtet.

Lensmannsbetjent Magnus Aspas blir satt til å lede redningsarbeidet. Han låner en båt av Arne Kvermo for å bringe folk over elva. Etterhvert som ulykken blir kjent, strømmer skuelystne til fra både Ålen og Haldalen. Området blir sperret av og vakter satt ut slik at ingenting blir rørt før Havarikommisjonen har undersøkt stedet. Utpå kvelden tenner vaktmannskapene tre bål for å holde varmen gjennom natta.

Flyhavarikommisjonen sitter samlet i Luftfartsdirektoratet når meldinga om ulykken kommer. Der skal de ironisk nok legge fram sluttrapporten om Heronfly-ulykka på Hummelfjell i november året før. Under ledelse av oberst J.K. Christie tar etterforskerne nattoget fra Oslo.

I 06-tida fredag 3. mai kommer de til Støren. Derfra blir de kjørt i en politibil til ulykkesstedet. Den er framme omtrent samtidig med sykebilen fra Ålen Røde Kors. Så snart åstedsgranskerne er ferdig med sitt, tar hjelpekorpsset fatt på å bære de forbrente likene ned den bratte skråninga og over elva. Det går sluddbyger i området. Føret er slapsete og glatt.

Hans H. Engan, som observerte flyet da det passerte Tangen, er med på å frakte de døde over elva. – De var helt oppbrent og virket små, forteller han nesten femti år etterpå. Vi fraktet dem over elva i en liten robåt. Det var Johan Bendz som kjørte sykebilen.

I kjølvannet av tragedien reiser det seg kritikk av den dårlige værvarslingstjenesten for luftleden mellom Oslo og Trondheim. Spesielt har strekningen mellom Tynset og Singsås i alle år vært et vanskelig punkt for flyene. Her går det et værskille som stadig overrasker

FORSTEHJELP: Dette bulkete førstehjelppskrinet er den eneste gjenstanden som er igjen etter ulykkesflyet. Innholdet er intakt. Skrinet har vært i Ålen Røde Kors Hjelpekorps' eie siden 1957. Foto: Einar Gjærevold.

flygerne med forhold som er motsatt av det som er varslet. Mange ganger har fly måttet snu eller nødlande på jorder og tjern, senest på Ruglsjøen like etter krigen. 7. november 1956 omkom to mennesker da et rutefly av typen Heron fra Braathens SAFE styrtet i Hummelfjell og to mennesker omkom. Ulykken skyldtes underkjølt regn som ikke var varslet. Samtidig påpeker Flyhavarikommisjonen at både flyenes radioutstyr og bakkenettet er mangelfulle. Det er umulig å holde kontinuerlig radiokontakt med bakken på strekningen, noe som skaper farlige situasjoner under prekære forhold.

Fra flere hold kommer det krav om at den nye flyplassen på Røros må bygges så stor at selv større fly kan nødlande der, og at den må utstyres med bedre bakkeinstallasjoner.

I august legger Flyhavarikommisjonen fram sin rapport. Den konkluderer med at de vanskelige værfordholdene er årsak til ulykka med LN-TVU. Men den plasserer samtidig ansvaret på Olav Reksen, som tok avgjørelsen om å fly, enda værmeldinga frarådet turen.

Hadde åfjordingen møtt snøbygen et halvminutt senere, ville han ha kommet seg gjennom det trangeste partiet i Svølgja og trolig berget seg fram til Værnes.

I flere år blir flyvraket liggende i fjellsida, godt synlig fra veien. Et faust og makabert minnesmerke over menneskelig feilbarlighet.

Kilder:

Flyhavarikommisjonens rapport.

Vitneavhør og lydbåndavskrifter.

Avisartikler fra mai 1957.

Diverse nye intervjuer.

Bokhandelen på Sletta

AV EINAR GJÆREVOLD

I nå var det lenge til Playstation og parabol TV skulle kapre fritida til folk. 1970-tallet var rykende ferskt og ikke noe sted var mer spennende for en guttunge i Ålen enn bokhandelen. Der lokket utstillingsvinduet med tegneserier og guttebøker den oppvoksende slekt inn til en oase av eventyr.

Hver gang det var blad-dag klintheje nesa mot ruta i skolebussen for å få et glimt idet vi strøk forbi. Var det kommet noe nytt i vinduet? Og endelig, på lørdag fikk jeg være med far min ut av villmarka på Graftåsen til sivilisasjonen på Sletta for å handle. Da fløy jeg bort på bokhandelen med ukepenger i votten, trumpet inn på ivrige bein og forlangte Fantomet.

Innert i butikken voktet en bustete rørosing over diskene som bugnet av seriehefter. Der lå de sirlig dandert i overlappende, fargeglade bunker; Bessie, Tempo, Felix, Kruttryk, Sølvpilen, Donald, Tarzan, Korak, Reno Kid, Kansas, Kaptein Kozs, Præriebladet, Lynvingen og alle de andre. Aldri har det blitt utgitt så mange tegneserier i Norge som i perioden 1965 – 1975. Aldri har vi hatt så mange helter. Den lille bokhandelen på Sletta var smekkfull av serier, ukeblader og bøker av alle slag.

Bokhandleren kommer

Ålen bok- og papirhandel har forsynt bygda med nyheter og litteratur i 54 år. Før den tid var det bare "to smått og ett lite". Folk måtte reise de tre – fire milene til Røros for å handle bøker. Det var langt når de færreste hadde bil. Et alternativ var kiosken til Berit "Bibi" Grønn på Stensli stasjon. Den startet hun i 1940 og drev helt fram til sin død i 1962. Mora, Anna, styrtet jernbanekaféen på samme sted. I kiosken førte Bibi ukeblader, tidsskrifter og pocketbøker. Hele midtbygda dro til Stensli for å kjøpe lesestoff. Ellers gikk det an å abonnere på blader og aviser, eller kjøpe enkelte av dem på postkontoret.

I Oslo hadde totningen Jonas Røise nettopp fullført Bokhandelerskolen. Han var fra Kolbu på Østre Toten, men gift med ålbyggjenta Inga Johanne "Nanne" Kirkbakke. Til daglig jobbet han på Cammermeyer bokhandel på Karl Johan.

– Men det var bolignød i Oslo, forteller Nanne Røise (79). Det var vanskelig å få leilighet, og da vi fikk den første jenta vår i 1950, trengte vi mer plass.

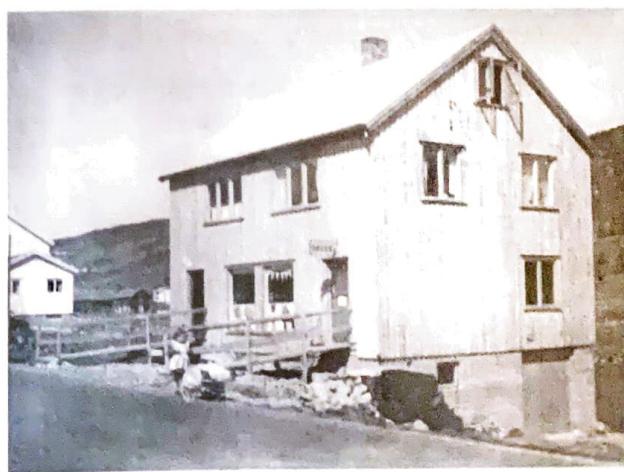
Paret bestemte seg for å prøve lykken i Ålen. Jonas trivdes godt i bygda. Dessuten burde det være marked for en bokhandel på et sted der det aldri hadde vært en sånn før.

En vårdag i 1951 kom Jonas Røise med familie og flyttelass til Ålen. Losji fikk de hos Nannes foreldre på Hovli, mens butikken fikk midlertidige lokaler i første etasje hos Bjørn og Eldbjørg Engan, naboen til Gunnar Eggens kolonialhandel.

Bokhandelen med det nøkterne navnet ble et kjærkomment tilbud for bygda. Plutselig var det lett å få tak i bøker, ukeblader og alle de viktigste avisene. Det var som om noen hadde åpnet et vindu og sluppet frisk luft inn i bygda der mye hadde stått stille lenge.

Fattige kunder

Den høye og ranke totningen ble snart en populær kar. En god sangstemme gjorde ham ettertraktet i kirka og ved store anledninger. Så hadde han da også vært med i operakoret i Oslo. Jonas Røise var kunnskapsrik og nøye med at butikken skulle være en ekte bokhandel, en faghandel som først og fremst solgte bøker.

BOKHANDELEN: En frisk vind feide inn i bygda da Ålen bok- og papirhandel åpnet i 1951. Nå ble det lettere å få impulser fra utenverdenen. Her er nybygget avbildet i 1955. Foto: Nanne Røise.

SPARKET I GANG: Året er 1956. Den unge bokhandlerfamilien poserer stolt utenfor det nye huset med bokhandelen de startet fem år tidligere. Bak f.v.: Jonas og Nanne Røise. Foran f.v.: Marianne, Lars Petter og Liv Olaug.

Foto: Nanne Røise.

I april 1954 sto "gulhuset" ferdig på den andre siden av riksveien. Bokhandelen flyttet inn i første etasje, og ble der i over 30 år. Røise-familien installerte seg i andre.

Liv Olaug "Lola" Røise Dahl (55) er datter av Jonas og Nanne. Hun har gode minner fra oppveksten på Sletta og det livlige handelsstedet i Graftåskrysset.

– Der lå Samvirkelaget, som hadde egen bensinpumpe; baker Lorentzen, som solgte så gode "skrea", Hovlund pensjonat, som hadde jukebox på kaféen; og Gunnar Eggen, som også solgte bensin. Gikk du tom for egg og mjølk om kvelden, kunne du banke på hos Gunnar, så slapp han deg inn. Det var forresten der vi kjøpte is. Den kom til 1. mai og var en begivenhet minst like stor som selve dagen. Men når sommeren var over, var det også slutt på issalget.

Familiebokhandelen leverte skolebøker og rekvisita til alle greneskolene i Haltdalen, Hessdalen og Ålen. Det var et viktig bein å stå på i tillegg til bøkene og bladene. Sortementet besto ellers av kjolemønstre, strikkeoppskrifter, vimpler, film, fotoapparater, kart og postkort. Pengelotteriet og Norsk Tipping var på plass helt fra starten og ga god omsetning.

Hadde du glemt noe i apningstida, gikk det an å komme om kvelden og banke på hos Røise også, så ble det en ordning. Sommerstid var mange turister innom, særlig belgiere og tyskere. De var eksotiske innslag i hverdagen, og ble av og til invitert på middag hos familien.

Med bokhandelen på plass, ble det vanlig å gi bøker i gave. Ofte spleiset folk på ei bok og skrev navnene sine i den. Spesielt gikk det mange bøker til jul.

– Kjell Aukrusts "Bror min" solgte veldig godt, erindrer Nanne. Den passet vel til ei bygd som Ålen. Også Agnar Mykles "Sangen om den røde rubin" gikk unna. Vi hadde en del trofaste kunder, særlig lærere. Men mange andre handlet her også. TV'en var jo ikke kommet ennå, så en matte lese for å følge med.

Mange barn la igjen lommepengene sine i bokhandelen. Det gikk mye i Jukon, Vill Vest og Gyldendals Gode Guttebøker til de unge mennene, mens jentene var opptatt av annen lektyre. Liv Olaug hjalp ofte til bak diskken når hun hadde fri fra skolen sent på 1960-tallet.

– Jentene foretrakk Polly og Frøken Detektiv. Polly var typiske jentebøker som handlet om forelskelser og hvor viktig det var å finne en mann. Da Frøken Detektiv kom, lærte vi at livet ikke bare handlet om å behage menn. Bøkene var med på å tøffe opp jentene, bøkene virket frigjørende – og det var jo i tidas ånd.

Men ikke alle kundene hadde penger. – Der sviktet nok forretningstalentet mitt, medgir Lola. Det var mange som hadde dårlig råd, og jeg hadde lett for å synes synd på folk. Så jeg ga bort blader i ny og ne. Vi hadde jo penger nok.

Cocktail i brunt papir

Det nye Kooperativet sto ferdig i 1967, men da solgte de ikke ukeblader i starten.

– Butikkene delte på vareutvalget og var lojale mot hverandre. Først da vi sluttet, begynte Samvirkelaget også å selge avis og blader, forteller Nanne.

– Alt var enklere på 60-tallet, suplerer Liv Olaug. Vi hadde en slags enerett på avis og blader. Onsdag var den store blad-dagen. Mange hadde fast bestilling på blad. Vi rullet dem i gråpapir og skrev på navn. De som skulle ha Cocktail, måtte få bladet ekstra godt innpakket. Vi hadde to – tre faste karer som skulle ha det. Jeg husker dem godt.

Jula var ei spesiell tid. Liv Olaug har et varmt minne om hvor trivelig det var å pynte i bokhandlervinduet når den store høytida nærmet seg.

– Da kom ungene og kikket forventningsfullt på alt vi satte fram. På 60-tallet var det ikke så mange leker å få kjøpt i butikkene. Vi pleide heller ikke å ha det, men til jul tok vi inn noe. Det skapte en spesiell stemning.

Etterhvert fikk Jonas Røise trang til å gjøre mer i livet. Nanne var alt vikarlærer på greneskolene, og

læreryrket tiltrak ham også. Mot slutten av 1950-tallet gikk han Lærerhøgskolen i Trondheim, og fikk jobb ved Hov skole. Butikken ble nå en bigeskjeft, som andre overtok det daglige ansvaret for.

En av dem var Eldbjørg Engan. Hun skulle ikke bare ekspedere, men også stelle i huset. Når det kom kunder, varslte ei klokke innanfor døra. Kunne hun ikke komme ned en gang, måtte kunden vente. Det gikk an å stole på folk. Aldri forsvant det varer fra butikken.

I 1967 var overskuddet blitt så lite når lønningene var trukket fra, at Jonas og Nanne bestemte seg for å leie ut butikken. Amnéus Boghandel på Røros var interessert.

Vi overtok bokhandelen på grunn av den nye Hov skole, forteller Lars Strømmevold (56) i Amnéus. Omsetninga i 1966 var på 75 000 kr. Det var beskjedent, selv den gangen. I løpet av det første året vi drev, fordoblet vi beløpet – mye takket være nyskolen.

Overtakelsen falt sammen med at de gamle greneskolene ble lagt ned. Nå skulle den splitter nye barne- og ungdomsskolen på Sletta utrustes med nytt lærermateriell.

Bok-Lars

Det var Lars som ble bygdas nye bokhandler. I 1967 hadde han ennå ikke fylt 18 år. – Jeg hadde ikke lappen, så jeg leide en hybel på baksida av butikken i starten. Senere skaffet jeg en liten Fiat stasjonsvogn med motor fra bilen som kolliderte med toget på Nesvold. Måtte bytte motor på den bilen en gang i året.

Tenåringen syntes det var nifst å komme til Ålen. Der kjente han jo ingen. Men Lars har en egen evne til å få kontakt med folk. Det varte ikke lenge før "Bok-Lars" ble regnet som en av bygdas egne, og det ble mange damer, fester og seterturer i Ålen. Lars ble også med på fotballaget. Der var han keeper fram til han ble kjøpt opp av Brekkens i 1969.

– I 1960-åra sto mye stille ennå, men ting begynte å skje. Folk fikk bedre og bedre råd. Gruva gikk, folk jobbet på jernbane og vei, og tjente godt. Nå er alt dette forandret.

Ved nyttår i 1970 solgte Jonas Røise bokhandelen til Amnéus. Han hadde smått om senn begynt å savne Østlandet og det mildere klimaet der. I 1972 flyttet familien til Asker. Der fikk Jonas jobb på ungdomsskolen, og Nanne i administrasjonen på NKI-skolen.

"Bok-Lars" ble en krumptapp i Ålen. Rundt 1970 fullet det ennå få biler på veiene. Derfor ble bokhand-

BOK-LARS: 18 år gamle Lars Strømmevold overtok som bokhandler i Ålen etter familien Røise. Han ble raskt en institusjon i bygda. Foto: Lars Strømmevold

leren ofte spurte om å ta med seg både varer og folk på turen mellom Røros og Ålen. I alle år fraktet han brød fra Dahls bakeri til Gunnar Eggen. Noen år senere utvidet han med å kjøre flatbrød fra hjemmebakeriet til Eivind Brattås i Engan skole til Engzelius på returnen. Det ble lange dager og sjeldent eller aldri ferie, men; – Det var ei artig tid. Jeg ble bedt inn på mang en kaffedrapp med næ'e attat.

– Jeg ble jo godt kjent med mange, særlig den gamle garden, sier Lars. Aller best husker jeg alle Aukrusttypene. Det fantes mange fargerike personer i Ålen den gangen. Det var hit de kom etter jobb, og når de skulle levere tippinga på onsdagene. Da var det stor trafikk. Jeg husker for eksempel Anders Løberg, Ingvar Langeng, Bjarne Saksvoll og mange flere. Kanskje slengte Hovset'n innom. Da var det livat. Koen vokste seg ofte helt tilbake til døra mens jeg banket tippinga. Og alle skulle jo snakke både med meg og med hverandre.

Rolf Ringkjøp var en annen gjenganger. Hjernekirurgen fra Regionsykehuset i Trondheim hadde hytte i Hessdalen, og var ofte innom for å pratc og handle. Det hendte at han kjøpte en halvmeter med bøker i samme slengen – hummer og kanari, han klarte ikke å velge.

EKSTRAHJELPEN: Berit Moan var ekspeditor i bokhandelen i flere år. Her i moteriktig antrekk og med ditto frisyre anno 1971. Foto: Roy Jordhøy.

Uskyldig tid

Det var ei uskyldig tid. Når han var alene i butikken, måtte den unge bokhandleren iblant stenge døra for å utføre ærender, som å sende ukeblader i retur med toget fra Stensli. Da hengte han lapp på døra. Det var det forresten flere som gjorde.

– Jeg hadde en gang en avtale med Halstein Morken. Men da jeg kom dit, hang det en lapp på døra hans også. “Eg har fire feriedagar att,” sto det. – “No tek eg to.”

Dessuten hendte det at Lars sprang ærend for andre, særlig i butikken til Gunnar Eggen for folk som ikke ville vise fjeset sitt for ofte på kolonialen. Godt voksne karer trengte hjelp til å kjøpe kondomer, de var for flau til å gjøre det sjøl. – Andre ganger handlet jeg øl til folk. Joda, jeg hadde mange forskjellige “spesialoppdrag”. Og mens jeg var borte, passet kunden butikken.

Bokhandelen solgte et knippe aviser; Arbeider-Avisa, Nidaros, Ny tid, Adresseavisen, Arbeidets Rett og Fjell-Ljom.

– Alle abonnerte på Arbeider-Avisa. Hvis de kom i skade for å bla i Adressa, måtte de hjem og vaske seg etterpå. Den borgerlige avisa ble bare lest i smug. Ålen var den rødeste kommunen i landet. De som ikke var Arbeiderparti-folk, var ikke “rett”.

– Liv Olaug bekrefter at det ikke var bra å lese Adressa: – Da Adressa kom i abonnement i bygda, fikk jeg jobb som avisbud fra Nøra til Eidet. Leveransene måtte gå

litt hemmelig for seg. Det var flaut å ikke lese Arbeiderparti-aviser i ei bygd som var så rød som Ålen.

En dag kom en kar innom for å kjøpe bursdagspre-sang til sonnen. Lars beretter:

– Folk var litt troskyldige den gangen. Det spilte ikke så stor rolle hva de ga bort, en gave var en gave. “Skal det være ei bok, kanskje?” spurte jeg. Nei, han trodde ikke det. “Et spill, da?” Jo, det var en god idé. Gutten hadde fått Ludo året før, og det ble han jo glad for. Så da kunne han få det i år også. Dermed labbet gubben ut igjen med nok et Ludo-spill under arma.

Amerikanerina

Mange kulturpersonligheter har råket innom bokhandelen. Erik Bye, Guttorm Hansen, Mikkjel Fønhus og Johan Falkberget er noen av dem som gjorde inntrykk – Falkberget minnes jeg som en lang, grå frakk med hatt og ryggsekk på.

En dag kom ei dame fra Amerika inn døra. Hun var på slektsbesøk på Stensli. Derfra hadde hun fått en konfirmasjonsgave en gang, en skrublyant av sølv. Hun hadde ikke brukt den på 30 år, for det fantes ikke bly med riktig dimensjon i USA. Fantes det hos oss?

– Hun la igjen blyanten mens jeg undersøkte på Røros. Dette var en mandag, og dama skulle reise med toget fredag kl. 1430. Selvfølgelig klarte jeg å miste blyanten. Jeg lette og lette, men den var søkk vekk. I desperasjon ringte jeg Inga Tamnes. De synske evnene hennes hadde hjulpet mange med å finne igjen ting. På telefonen ramset hun opp alt foran meg på disken. “Jeg kan ikke se noen blyant,” sa Inga. “Men den ligger et sted der folk pleier å sitte, og det er verken en stol eller en sofa. Men uro deg ikke, blyanten kommer tidsnok fram.”

Samme kveld skulle jeg bære forskjellige ting ut i bilen, min fars gamle Escort. Idet jeg bøyde meg fram, trillet en femkrone ut av skjortelomma og ned mellom setene. Og der lå blyanten, på en sitteplass som verken var stol eller sofa! Bly ble skaffet og jeg kunne stolt overrekke det til amerikanerina dagen etter, en time før toget gikk.

Tippinga

Tippinga har alltid vært selve bærebjelken for bokhandelen. I 1963 kom den første store tekniske nyvinningen: mikrofilmapparatet. Likevel var det mye arbeid med kupongene, som måtte sorteres for hånd og øye-kontrolleres. Lukrativt har det aldri vært.

– Den første tippeomsetninga mi var på 1.200 kr pr uke. Men i de dårlige ukene om våren og høsten, kunne

den synke til bare 450 kr. Av dét fikk jeg beholde ti prosent. Da vi overtok, var det bare vi, Ålen Øvre og Samvirkelaget i Hessdalen som hadde lov til å ta i mot tipping. Da Samvirkelaget i Ålen også ble kommisjonær, falt omsetninga straks med 20 prosent.

Iars ble i Ålen til 1981, da broren, Knut, overtok filialen. I dag er det Britt Sollie som styrer, men fortsatt et bokhandelen eid av Amnéus.

Mange av albyggene jobber og handler på Røros eller i Trondheim. Samtidig har det blitt mye mer knivring på pris og mindre marginer å gå på. Tippinga foregår like gjerne andre steder, og nå konkurrerer vi også med pengespill på internett. Forholdene i fjellbygda er forsma til at det kan bli noe overskudd å snakke om. Snart finnes det kanskje ikke butikker att.

Kulturopplevelser

Tippekundene var ikke de eneste som forsvant. Store grossister jekket ut bokhandelen på pris og overtok leveransene av undervisningsmateriell til skolen. I dag er derfor Ålen bok- og papirhandel mer en storkiosk som også selger litt bøker, enn en ekte bokhandel. Den flyttet ut av det gamle lokala i 1988 og inn i Ålen sentrum.

Kanskje var ikke bokhandelen så full av bøker og blader som jeg husker. Men den rommet nok til å løfte verden inn i et gutteli og gi leselyst. Bokhandelen sto for mine første kulturopplevelser. Bladene som hang så gilde i vinduet og fristet med mer enn de kunne holde, er et varmt minne. De fleste var utenfor økonomisk rekkevidde. For tidene var harde: Hjemme fikk jeg ti øre for hvert ørend jeg gjorde, så det lå mye arbeid bak hver investering.

Fantomet-blad kostet 3,20 kroner i 1971, Sølvpilen 1,80 kroner. Innimellom fikk jeg skrapet sammen

SERIEFLORA: Rundt 1970 vrimlet det av tegneserier på markedet. Norske forlag har aldri utgitt så mange ulike titler som da. Her er et knippe av dem som ble solgt i bokhandelen. Foto: Einar Gjærevold.

nok til ei bok med Hardyguttene. Og det man ikke selv hadde råd til, kunne man byttelåne fra en kompis med samme interesser. Senere, da hormonene begynte å rykke i fortøyningene, skiftet vi forbilder, til Morgan Kane og lektyre med enda gildere forsider.

I bakspeilet er det lett å se at mye av lesestoffet oste av amerikansk kulturimperialisme. Mye underholdning gjorde det rundt 1970. Vi ryssan kjente loven vest for Pecos bedre enn vår egen.

Fremdeles kribler det godt i kroppen hver gang jeg scanner gjennom velfylte bokhandlerhyller i inn- og utland og gjør uventede og spennende funn. Da flyr tankene fort bakover til den tida da lykken var et uåpnet Fantomet fra bokhandelen oppunder fjellbandet.

Jonas Roise døde i 1983, bare 61 år gammel. Nanne flyttet hjem til Ålen i 1995 og bor igjen i huset hvor bokhandelen lå.

– Jonas savnet Ålen i alle år, forteller Nanne. Han ønsket seg ofte tilbake.

Retting av feil i Oppunder fjellbandet 2004

I mitt innlegg om *Røsta – ei seter i Hessdalen*, rettes:

1. Grønfjellet er blitt til Grønlifjellet. Det skal hete **Grønfjellet**.
2. Navnet Røsta har jeg feiltolket. Røsta kommer av at det ble røstet myrmalm der. De fjernet oksygenet i jernmalmen og fikk rent jern.

OLE KIRKBAKK